

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра професійної освіти та технологій
сіськогосподарського виробництва

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: «ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ У
МАЙБУТНІХ ТРАКТОРИСТІВ-МАШИНІСТІВ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ МАШИН»

Виконав: Дручок Микола Сергійович,

студент 62М-Пр(М) групи денної ф. н.

спеціальність: 015 Професійна освіта (Аграрне
виробництво, переробка сіськогосподарської
продукції та харчові технології).

ОПП: Професійна освіта (Технологія виробництва і
переробки продуктів сіського господарства)

Науковий керівник: Опанасенко В.П., канд. пед.
наук, доцент _____

Допущено до захисту

«__» _____ 2023 р.

Завідувач кафедри: канд. пед. наук, доцент Тетяна
САМУСЬ _____

Дата захисту: «__» _____ 2023 р.

Оцінка « _____ »

Підпис членів ДЕК:

_____ Самусь Т. В

_____ Вовк Б. І.

_____ Маринченко Є. О.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ ТРАКТОРИСТІВ-МАШИНІСТІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА У ЗП(ПТ)О ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	8
1.1. Становлення та розвиток проблеми формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників	8
1.2. Практика формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О аграрного профілю	25
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ ТРАКТОРИСТІВ- МАШИНІСТІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА У ЗП(ПТ)О АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ.....	34
2.1. Обґрунтування педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва у ЗП(ПТ)О.....	34
2.2. Реалізація педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва у ЗП(ПТ)О.....	47
2.3. Організація та проведення експериментального дослідження.....	66
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	92

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сьогодення характеризується глибокими соціально-економічними змінами, пов'язаними з активізацією євроінтеграційних процесів і стрімким науково-технічним прогресом, що передбачають інноваційну модель розвитку економіки України. Забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на світовому та вітчизняному продовольчих ринках висуває підвищені вимоги до якості робочої сили, її компетентності та професійної мобільності. Сучасному сільськогосподарському виробництву потрібні кваліфіковані робітники з широким технічним світоглядом, здатні швидко реагувати на зміни в технологічних процесах, самостійно й творчо вирішувати складні виробничі завдання. Це вимагає від них наявності ґрунтовних професійних знань, умінь й особистісних якостей. У зв'язку з цим важливим завданням закладів професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) аграрного профілю є пошук сучасних прогресивних шляхів підготовки кваліфікованих робітників, одним із яких є формування в майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва професійного інтересу.

Концептуальні положення такого пошуку закладені в Національній стратегії розвитку освіти в Україні до 2035 р., Державному стандарті підготовки трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва, Європейській системі кваліфікацій (ЄСК) та Національній рамці кваліфікацій (НРК), у яких наголошено на потребі вдосконалення професійної підготовки компетентних кваліфікованих робітників на основі формування професійного інтересу.

Наукові основи вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців були предметом різноаспектних досліджень В. Бадер [3], В. Бикова [8], В. Курок [22], Є. Лодатка [24], Л. Лук'янової [28], Н. Ничкало [37], С. Рудишина [48], О. Семенов [52], В. Стешенка [55], В. Ягупова [62] та ін. Розробленню змісту, методів і форм теоретичної та практичної підготовки здобувачів ЗП(ПТ)О присвячено праці М. Вовковінського [4], Д. Гоменюка [12], О. Дубініної [15], Н. Кудикіної [21], Г. Лук'яненко [27], В. Радкевич [44], І. Савченко [49], О. Юденкової [61] та ін. Окремі проблеми професійної підготовки сучасних фахівців аграрного профілю та її складників вивчали І. Буцик [6], Л. Головка [11], О. Кашук [20], В.

Лозовецька [25], П. Лузан [26], В. Манько [30], О. Марковська [32], С. Мельник [34], М. Михнюк [36], В. Свистун [52] та ін. Окремі аспекти проблеми формування інтересу до трудової діяльності учнівської молоді розкрито в дослідженнях Р. Гарбич [9], А. Деркач [13], К. Мікульські [64], Н. Пасічник [38], М. Цурек [65] та ін. Проблеми підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів з проєкцією на формування професійного інтересу розглядали М. Агапова [1] та ін.

Водночас проблемі формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва у закладах професійної (професійно-технічної) освіти аграрного профілю приділялось мало уваги.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури уможливив виявлення суперечностей між:

– вимогами суспільства до професійної компетентності майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва та низьким рівнем мотивації до цієї діяльності здобувачів ЗП(ПТ)О;

– можливістю створення у професійно-технічних навчальних закладах сприятливих педагогічних умов щодо формування професійних інтересів майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва та недостатньою обізнаністю педагогів професійного навчання із їх змістом та методикою реалізації в освітньому процесі ЗП(ПТ)О аграрного профілю.

Зазначені суперечності обґрунтовують актуальність проблеми та вибір теми магістерської роботи: *«Формування професійного інтересу у майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва в професійно-технічних закладах освіти»*.

Мета дослідження полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування професійного інтересу у майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва закладів професійної (професійно-технічної) освіти аграрного профілю.

Об'єктом дослідження визначено процес професійної підготовки майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва у професійно-технічних закладах освіти аграрного профілю.

Предметом дослідження є педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва у професійно-технічних закладах освіти аграрного профілю.

Відповідно до об'єкта, предмета і мети дослідження нами було сформульовано завдання дослідження:

- вивчити стан досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній літературі та практику формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва у ЗП(ПТ)О аграрного профілю;

- визначити та обґрунтувати сутність і структуру поняття «професійний інтерес майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва аграрної галузі», розкрити зміст поняття «формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О»;

- обґрунтувати педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва та розробити методику їх реалізації у ЗП(ПТ)О аграрного профілю;

- визначити критерії, показники та рівні сформованості професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва аграрної галузі;

- експериментально перевірити ефективність пропонованих педагогічних умов.

Для вирішення поставлених завдань й досягнення поставленої мети нами використовувались **методи дослідження**:

теоретичні – аналіз психолого-педагогічної літератури, нормативної документації під час вивчення теоретичних основ досліджуваної проблеми; аналіз; синтез; узагальнення результатів експерименту;

емпіричні – діагностичні (спостереження, анкетування, тестування) для з'ясування результативності професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників й ефективності педагогічних умов формування професійного інтересу; експертна оцінка; метод рейтингу та самооцінки для з'ясування думок, ставлень і оцінок учнів щодо набуття ними професійного інтересу; вивчення результатів навчально-виробничої діяльності учнів; педагогічний експеримент.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що: визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва (забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу в контексті розвитку професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва; забезпечення особистісно-рефлексивного стилю діяльності здобувачів у освітньому процесі ЗП(ПТ)О); обґрунтовано сутність і структуру поняття «професійний інтерес майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва аграрної галузі»; розкрито зміст поняття «формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва у ЗП(ПТ)О», заснованого на суб'єкт-суб'єктній взаємодії, з одного боку, цілеспрямованої професійної підготовки здобувачів ЗП(ПТ)О до виробничої діяльності в аграрній галузі економіки, з іншого – професійного саморозвитку та самовдосконалення майбутнього аграрія на основі ставлення до себе як до суб'єкта обраної професійної діяльності; визначено критерії, показники й рівні сформованості професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва аграрної галузі.

Подальшого розвитку набули теоретичні основи проблеми реалізації навчально-виробничої діяльності на суб'єкт-суб'єктних засадах учасників професійної підготовки в контексті формування професійного інтересу трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні методики реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу в майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва у професійно-технічних закладах освіти аграрного профілю; рекомендацій спрямованих на опанування педагогами інтерактивних методів навчання як інструментарію формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва.

Матеріали дослідження можуть бути використані педагогами ЗП(ПТ)О аграрного профілю для вдосконалення процесу формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ході їх підготовки, а також перепідготовки педагогів професійного навчання.

Апробація результатів дослідження. З метою апробації теоретичних положень магістерського дослідження приймав участь у Всеукраїнських конференціях: 1. Педагогіка добра. Зязюна (3 березня 2023). Тема: Структурні компоненти готовності майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва до професійної діяльності; 2. Дручок М. С. Практика формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва у процесі професійної підготовки. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій. Всеукраїнська науково-практична конференція (Глухів, 07 квітня 2023 р.).

РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ ТРАКТОРИСТІВ-МАШИНІСТІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА У ЗП(ПТ)О ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Становлення та розвиток проблеми формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників

Актуальність дослідження проблеми формування професійного інтересу майбутнього кваліфікованого робітника та визначення мети і завдання детермінують логіку нашої науково-дослідницької роботи. Насамперед наші наукові інтереси було спрямовано на аналіз стану дослідженості проблеми формування професійного інтересу в педагогічній теорії.

Оскільки понятійно-категоріальний апарат у методологічному забезпеченні досліджень визнаний одним із провідних пізнавальних засобів, що їх застосовують у науковій праці, та істотно важливим для отримання об'єктивно істинних наукових знань, то здійснюване нами дослідження проблеми формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю передусім передбачало визначення змісту ключового поняття «професійний інтерес» у його взаємозв'язку з термінами «інтерес», «пізнавальний інтерес», які у науковій літературі трактуються як взаємодетерміновані.

Ядром досліджуваного термінологічного словосполучення є дефініція «інтерес». Глибоке осмислення його сутності в контексті нашого дослідження спонукає до аналізу філософської, психологічної та педагогічної наукової літератури за такою логікою: характеристика категорій «інтерес»,

«професійний інтерес», «професійний інтерес кваліфікованого робітника аграрної галузі». У філософському розумінні інтерес розглядають як властиве особистості ставлення, що виражає позитивну або негативну спрямованість її активності. Активність людина може виявляти у формі різноманітної діяльності, у тому числі й професійної. Така активність має на меті пошук, вибір, використання або створення шляхів, засобів, способів діяльності, здатних задовольняти людські

потреби. Відтак, інтерес безпосередньо пов'язаний зі сферою людських потреб і діяльностей.

Ключове значення у філософському тлумаченні поняття «інтерес» має думка про те, що інтереси детермінують людську життєдіяльність, вони є спонукальною силою суб'єкта діяльності [60, с. 246]. Застосування термінологічного словосполучення «суб'єкт діяльності» не є випадковим. Категорія суб'єкта має методологічне значення для найрізноманітніших досліджень, пов'язаних з діяльністю, якою опосередковуються інтереси особистості.

Подальший філософський аналіз поняття «інтерес» вказує на актуальність філософського вчення про детермінізм (від лат. *Determine* – визначаю, обмежую), яке фіксує увагу на визначеності буття будь-яких явищ, отже, й людських інтересів, іншими явищами, чинниками, процесами тощо. Філософське вчення про детермінізм відповідає на питання: чому виникає річ, чим вона породжена, чим визначається її існування і чому вона змінюється та зникає, на що перетворюється. Центральним у філософському вченні про детермінізм є принцип причинності, згідно з яким не існує нічим не зумовлених подій, кожне явище породжене іншими явищами.

Таким чином, аналіз категорії інтересу з позиції філософії акцентує увагу на таких важливих його характеристиках, як суб'єктність, спрямована активність, причинно-наслідкова зумовленість.

Більш детальне їх розуміння розкрито в роботах психологів. У словнику психологічних термінів «інтерес» визначено як мотив або мотиваційний стан, що спонукає до діяльності та позначається на її перебігу [59]. Аналіз досліджень, здійснених у галузі психології (М. Артюшина [2], Є. Льїн [19], В. Ковальов [62]) дозволяє розглянути поняття «інтерес» у різних площинах.

З погляду багатовимірності трактування терміна «інтерес» як психологічної категорії важливими для нашого дослідження стали роботи С. Рубінштейна та ін. С. Рубінштейн визначає інтерес як тенденцію або спрямованість особистості, яка полягає в зосередженості її думок на певному предметі; К. Платонов указує на те, що все, що становить об'єкт інтересу, взято людиною з об'єктивної дійсності, інтерес є результатом впливу на особистість матеріальної та соціальної дійсності, а також інтерес – це виявлення пізнавальної потреби людини [41].

Розкриваючи причиново-наслідкову детермінованість інтересу, вчені зауважують, що інтерес виникає з емоційно-пізнавального переживання і є емоційно-пізнавальним ставленням до предмета або до безпосередньо мотивованої діяльності (М. Атрюшина) [2]; інтерес тісно пов'язаний із позитивним емоційним станом; інтереси людей характеризуються поліпредметністю, вони настільки ж різноманітні, наскільки різноманітним є світ людської діяльності; інтереси безпосередньо впливають на діяльність людини, підвищують її ефективність (С. Рубінштейн).

Збагачує психологічне розуміння інтересу його якісна характеристика. Академічного статусу набули такі ознаки інтересу: стійкість, широта, глибина, активність (дієвість), обґрунтовані та розкриті в роботах вчених. Дослідники зауважують, що вказані характеристики інтересів часто постають в органічній єдності й лише поступово диференціюються. Як уже зазначалося, інтереси характеризуються за параметром стійкості, коли із ситуативного, випадкового, обмеженого окремими емоційними реакціями на конкретну ситуацію, інтерес стає стабільним, безпосередньо пов'язаним із такими компонентами діяльності людини, як зміст, дії та процеси, контролювання й оцінювання, результат.

Інтереси розрізняють за широтою. В однієї особистості інтереси мають вузьке спрямування, в іншої – перерозподілені між багатьма об'єктами. Вузькість та широта інтересу зумовлені його предметом.

Важливим параметром інтересу є його глибина. Ця якісна характеристика є динамічною: рух здійснюється від інтересу до яскравого об'єкта, факту, явища, до глибших знань, які відбивають зв'язки, відношення, закономірності у навколишньому світі.

У зазначеному аспекті М. Гамезо та І. Домашенко характеризують інтереси за змістом (інтереси мають певну спрямованість – матеріальні, загальнополітичні, професійні, пізнавальні, спортивні та інші); метою (неопосередковані – інтерес до процесу діяльності, опосередковані – інтерес до результату діяльності); широтою (інтереси як сконцентрованість на одній сфері або розподіленість між об'єктами); стійкістю (інтерес, що виражає різну тривалість його збереження на певному явищі, об'єкті тощо).

З позиції активності (дієвості) інтереси поділяють на активні та пасивні. Пасивний інтерес – це інтерес споглядання. Активний (дійовий) інтерес – це інтерес дії, коли особистість не обмежується спогляданням, а активно діє в колі своїх інтересів.

Вирішального значення в теорії інтересу В. Давидов, Д. Ельконіна та інші вчені надавали введенню до наукового обігу поняття провідної діяльності, яке бере теоретичний початок у культурно- історичній спадщині Л. Виготського. Головними ознаками провідної діяльності є визначення основних психологічних змін у певному віковому періоді, а також виникнення, формування й перебудова окремих психічних процесів та якостей особистості, до яких належать і її інтереси.

Суттєвим досягненням психологічних наукових пошуків є класифікація інтересів. Одним із критеріїв класифікації вченими обрано зміст інтересу. Зміст визначається тим, на що спрямований інтерес і яку діяльність він вмотивовує.

За ознакою змісту діяльності особистості виокремлюють інтереси загальні, пізнавальні, літературні, математичні, хімічні, конструктивні, суспільно-політичні, естетичні, професійні та ін. Професійний інтерес виділяється з-поміж інших за ознакою змісту діяльності людини. Професійна діяльність – це діяльність особистості в межах своєї професії, спеціальності в певній галузі виробництва, зокрема в аграрній галузі. Спираючись на здобуті шляхом теоретичного аналізу тлумачення інтересу, пізнавального інтересу, професійного інтересу, ключове поняття нашого дослідження «професійний інтерес» розуміємо як вибіркочну спрямованість особистості, яка звернена до професійної діяльності та позитивно позначається на самому процесі діяльності в сукупності всіх її компонентів. Відповідно до прийнятої у психології вікової періодизації розвитку особистості провідні діяльності змінюють одна одну. Психологи одностайні в тому, що в дошкільному віці такою діяльністю є ігрова, у молодшому шкільному – навчально-пізнавальна. Щодо визначення провідної діяльності у підлітковому віці, коли відбувається здобуття робітничої кваліфікації в системі професійно-технічної освіти та формування такого особистісного утворення, як професійний інтерес, у наукових колах немає однозначної позиції.

Актуальні питання вікової психології, на яких акцентує увагу М. Савчин, дозволяють стверджувати, що психолого-педагогічні особливості провідної

діяльності відпрацьовані лише для молодшого шкільного віку. За критерієм часових меж провідна діяльність утримується впродовж достатньо великих проміжків часу. Коли мова йде про підлітків, теорія і практика свідчать про актуальність залучення дітей цієї вікової категорії до різноманітних видів діяльності, які забезпечують соціальну, у тому числі й професійну, орієнтацію особистості [50].

У період дорослішання (за віковою періодизацією розвитку особистості Л. Виготського, Д. Ельконіна), який триває від 11 – 12 до 20 років і охоплює підлітковий вік, ранню та зрілу юність, головним є перехід від дитинства до дорослості. Період дорослішання позначений якісними і кількісними змінами у біологічній, психологічній, особистісній і соціальній сферах людини. Підліток і юнак відкривають для себе свій внутрішній світ (Г. Асмолов, Ф. Холл та ін.) ідентифікують себе в соціумі (В. Сухомлинський, Ф. Холл, З. Фрейд та ін.) [57], обирають життєвий шлях на основі ціннісного і професійного самовизначення (Л. Виготський, Ж. Піаже та ін.). Особливо актуальними в період дорослішання є потреби особистості у професійному самоствердженні, самовираженні, самореалізації та саморозвитку [50].

Відтак, визначальним показником провідної діяльності у підлітковому віці є соціалізація особистості в процесі професійної орієнтації та здобуття професійної освіти. У теоретичних дослідженнях характеристики провідної діяльності з позиції формування інтересів у підлітковому віці подані лише у вигляді загальних орієнтирів, а наукові дискусії стосовно провідної діяльності у період здобуття підлітками професійно-технічної освіти тривають.

Окремі дослідники психології підлітків, надаючи статусу провідної певним видам діяльності, особливу увагу приділяють провідним механізмам активного залучення особистості (мотивам, інтересам тощо) до конкретного виду діяльності. У психологічних дослідженнях, присвячених проблемам мотивації людської діяльності (А. Маркова [32], К. Юнг та ін.), інтерес розглядають як один із провідних компонентів мотиваційної системи. Встановлено, що мотивація, а отже, й інтереси особистості, формуються, змінюються, перебудовуються. Актуальними для нашого дослідження є деякі положення теорії розвивального навчання. Відомо, що дослідження цього напрямку передусім здійснювалося науковим колективом, очолюваним В. Давидовим. Дослідження проводилися переважно на матеріалі

початкової школи. Було доведено: головні психологічні новоутворення молодших школярів, у тому числі й інтерес до навчання, формуються лише у процесі діяльності й за умови, що її суб'єкт активно накопичує теоретичні знання, бере участь у плануванні цієї діяльності, її осмисленні, аналізі та оцінюванні. Згідно з теорією розвивального навчання основою пізнавального інтересу учнів початкової школи є теоретичні знання, способом його розвитку – навчальна діяльність, а продуктом розвитку – як пізнавальний інтерес, так й інші психологічні новоутворення особистості.

Викладене вище дає нам підстави, осмисливши психологічний контекст суб'єктності, детермінованості, активно-діяльнісної сутності категорії інтересу, зробити такі висновки. По-перше, інтерес є притаманною особистості психологічною характеристикою спрямованості її психічних процесів та активного реагування. По-друге, інтерес як спрямованість активної особистості визначається змістом “активності”, тобто відповідної діяльності. По-третє, причиново-наслідковість інтересу дає можливість виділити його якісні характеристики та свідчить про їх умовну детермінованість.

Психологічна характеристика поняття «інтерес» тісно пов'язана з його педагогічним розумінням. Серед тих видів інтересу, які пропонуються у процесі його класифікації за критерієм змісту діяльності, з дидактичного погляду виділяють загальні й пізнавальні інтереси. При цьому найуживанішим у педагогіці є термінологічне словосполучення «пізнавальний інтерес». Саме цей вид інтересу стимулює навчально-пізнавальну діяльність учнів як суб'єктів здобуття освіти, зокрема професійної.

Серед вітчизняних досліджень пізнавального інтересу одним із найгрунтовніших є дослідження Н. Бібік. Її робота ввійшла у вітчизняну педагогічну теорію як класичне дослідження інтересу дітей до навчально-пізнавальної діяльності. Обґрунтовуючи поняття “пізнавальний інтерес”, дослідниця поділяє погляди інших учених про те, що, на відміну від загального інтересу, він пов'язаний з ядром пізнавальної діяльності, з визначальною властивістю людини – пізнавати навколишній світ не тільки з метою біологічної та соціальної орієнтації, але й прагнення проникнути в різноманітність світу, відобразити у свідомості суб'єкта навчання істотні зв'язки, закономірності,

суперечності. На цьому ґрунтується авторське визначення пізнавального інтересу, яке репрезентується як вибіркова спрямованість особистості, звернена до пізнання, його предметного боку й самого процесу пізнання, тобто до всіх компонентів пізнавальної діяльності [9, с. 25].

Н. Бібік пов'язує функціонування пізнавального інтересу з активною пізнавальною діяльністю її суб'єкта, який проявляє ініціативність пошуку, самостійність у здобутті знань, самоорганізацію та саморегулювання. Запропоноване обґрунтування пізнавального інтересу як особливої психологічної здібності особистості узгоджується з прийнятою ЮНЕСКО концепцією інноваційної освіти. У ній визнано пріоритетність принципів розвитку психічних здібностей особистості як суб'єкта освіти в контексті її розуміння, що є способом передавання молодому поколінню суми знань, умінь і навичок.

Твердження про те, що пізнавальний інтерес водночас є структурною складовою діяльності, елементом її мотиваційного компоненту і якістю особистості, дозволяє одним із показників формування інтересу вважати динаміку змін цієї діяльності.

Вивчаючи сутність пізнавального інтересу, дослідники досить докладно описали його зовнішні прояви. Так, аналіз педагогічних досліджень Н. Бібік, А. Маркова, Г. Щукіної дозволяє виявити такі показники пізнавального інтересу: активність учнів у навчальному процесі, їх прагнення за власним бажанням брати участь у навчанні, поділитись з іншими цікавою інформацією, самостійність висновків і узагальнень та ін.; зосередженість учнів на об'єкті пізнання, надання переваги їх мимовільній увазі; ступінь самостійності учнів у пізнавальній діяльності (Н. Бібік) [5].

У логіці досліджених аспектів формування пізнавальних інтересів учнів загальноосвітньої школи (Н. Бібік [5], О. Дусавицький [16], та ін.) слід відзначити, що вони не можуть бути достатніми для визначення педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю, оскільки не відображають специфіки професійної підготовки учнів у професійно-технічних навчальних закладах.

У заданому аспекті близькими до нашого дослідження є результати наукового пошуку В. Манька щодо теоретичних та методичних основ ступеневого навчання

майбутніх інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва, у якому в контексті мотиваційного забезпечення навчально- професійної діяльності студентів відображене авторське бачення професійного інтересу особистості в процесі здобуття нею професійної освіти. Дослідник зазначає, що формування професійних інтересів характеризується пролонгованістю, тобто в процесі здобуття особистістю професійної освіти можна говорити тільки про поступове переростання сформованих у загальноосвітній школі пізнавальних інтересів у професійні. Необхідно поглиблювати пізнавальний інтерес, щоб він поступово трансформувався у професійно-пізнавальний інтерес [31, с. 196].

Слід зазначити, що на об'єктивний взаємозв'язок пізнавальних та професійних інтересів указує чимало дослідників. Згідно з результатами досліджень пізнавальний інтерес тісно пов'язаний з професійним. На те, що пізнавальний інтерес є основою професійного, вказують у своїх роботах Р. Гарбич [9]. Про те, що і навчальні інтереси пов'язані з вибором конкретної професії, йдеться в дослідженнях М. Агапової [1], В. Манька [63] та ін.

На основі узагальнення матеріалів власного експериментального дослідження, дослідження В. Манька [31], яке здійснювалося у вищому навчальному закладі аграрного профілю, та низки інших робіт можемо зробити висновок про те, що успішне формування інтересу забезпечують єдність пізнання, діяльності й спілкування в процесі навчання; розуміння учнями потреби, важливості та доцільності засвоєння спеціальної дисципліни в цілому та окремих її розділів для майбутньої професійної діяльності; педагогічно правильне застосування дидактичних принципів: зв'язку теорії з практикою, активності й свідомості, проблемності, професійної спрямованості [39]; забезпечення емоційності навчання і створення сприятливої атмосфери в процесі навчально- професійної діяльності; організація систематичної самостійної діяльності в навчальному процесі й в позааудиторний час; спрямованість методів, прийомів та засобів навчання на розвиток активності студентів [52; 54]; комплексне застосування технічних засобів навчання [16; 46; 67; 51; 61]; зв'язок і єдність навчальної та науково-дослідної роботи студентів [52; 54; 56]; навчання на високому рівні складності, але водночас посилене для студентів [25; 26]; регулярний контроль і об'єктивна оцінка знань, умінь та навичок, результатів

навчально- професійної діяльності [29; 64;35]; стійкість існування одного основного домінантного пізнавального інтересу, решта яких йому підпорядкована [1; 5]; домінування пізнавального у формуванні професійного інтересу [38].

Здійснений аналіз праць дає можливість контекстного осмислення зв'язку «інтерес» – «пізнавальний інтерес» – «професійний інтерес», та це не є достатнім для розуміння формування останнього як окремої дидактичної категорії. Аналізуючи наукові роботи в аспекті формування професійного інтересу, ми визначили таке. С. Гончаренко, Н. Ничкало професійний інтерес трактують: 1) як спрямованість особистості на оволодіння обраною професією в процесі усвідомлення її суспільної та особистої значущості й привабливості [43, с. 130]; 2) як цілеспрямовану творчу діяльність особистості, під час якої формується зацікавленість певною професією, певним видом діяльності [43, с. 275].

Н. Пасічник професійний інтерес визначає як ставлення до праці й знань, виражене в спрямованості мислення, почуттів і волі до певної виробничої діяльності, до оволодіння глибокими знаннями, гнучкими вміннями і міцними навичками в певній діяльності [38].

С. Крягжде визначає професійний інтерес як інтерес до певної сфери діяльності, в основі якого лежать потреби, мотиви, здібності, що створюють передумови для оволодіння комплексом професійно спрямованих знань, умінь та навичок.

Суттєвим досягненням психологічних наукових пошуків є класифікація інтересів. Одним з критеріїв класифікації вчені визначили зміст інтересу. Зміст визначається тим, на що спрямований інтерес і яку діяльність він вмотивовує. За ознакою змісту діяльності особистості виокремлюють інтереси загальні, пізнавальні, літературні, математичні, хімічні, конструктивні, суспільно-політичні, естетичні, професійні та ін.

Професійний інтерес як зацікавленість конкретною професією визначає А. Голомшток; як усвідомлений мотив трактують М. Левітов та В. Ковальов; як спрямованість особистості на визначений вид діяльності характеризують Г. Георгієв, Є. Гроссу, Н. Матяш, Т. Панкратов; як інтерес до бажаного виду діяльності аналізують К. Аriskіна, В. Афанасьєв, М. Мінгалєєва, А. Есаулов; як ставлення особистості до професії розуміють А. Вайсбург, В. Синявський; як

ставлення особистості до конкретного виду чи роду діяльності розкривають Т. Бухаріна, М. Даниленко, В. Сахаров, О. Тополь, Н. Шевченко; як сталий інтерес особистості до певної професії, для здійснення певного виду трудової діяльності – Р. Гарбич, Н. Пасічник.

Досліджуючи професійний інтерес, що формується у старшокласників, О. Мельник тлумачить його як одну із властивостей особистості, яка характеризує не лише позитивне ставлення людини до певного виду трудової діяльності, але як її спрямованість на певну діяльність [33].

Вивчаючи формування професійного інтересу учнів професійно-технічних училищ (його психологічну сутність), В. Римквичене розглядає професійний інтерес як складний комплекс властивостей та станів, що характеризують емоційне ставлення до обраної спеціальності, оцінку її привабливості, ступені усвідомлення професійного самовизначення, пізнавальну та вольову активність у навчально-виробничій діяльності, професійні наміри і плани на майбутнє, ціннісні орієнтації, пов'язані з професійною діяльністю.

Як чітко мотивоване ставлення, кероване емоційно-вольовими механізмами, що спонукає особистість до здійснення професійної діяльності, трактує інтерес дослідниця М. Агапова [1].

М. Савчин, досліджуючи проблему формування професійного інтересу з позиції професіоналізації особистості, звертається до робіт дослідників (В. Бодров, Ж. Вірна, Т. Кудрявцев, В. Шегунова, А. Маркова, Ю. Поваренков та ін.) і зазначає, що професіональний інтерес є провідним мотиваційним репрезентантом професіоналізму [50].

Теоретично та методично важливими для нашого дослідження є висновки вчених про багатоплановість процесу становлення й трансформації професійного інтересу особистості та положення про його поетапність, пов'язану з професіоналізацією людини. Виокремлення дослідниками певних етапів становлення професійного інтересу здійснюється на підставі різних підходів до періодизації розвитку особистості. Найбільш популярним серед них є застосування теорії періодизації розвитку особистості як суб'єкта діяльності. Зазначений підхід базується на моделі онтогенетичного розвитку психіки людини, починаючи з дитинства до періоду зрілості.

Вивчення підходів зарубіжних авторів щодо проблеми професійного розвитку особистості засвідчило важливість залучення до основи періодизації становлення професійного інтересу таких критеріїв, як цілеутворення та ціледосягнення в життєдіяльності людини. Так, наприклад, розкриваючи проблему життєвого шляху особистості як суб'єкта діяльності, Ш. Бюлер виокремлює п'ять головних фаз, коли разом зі змінами життєдіяльності людини формується та змінюється її професійний інтерес:

- перша фаза (від народження до 15 років) – відсутність професійного інтересу у зв'язку з несформованістю точних цілей життя;
- друга фаза (від 15 до 20 років) – зародження професійного інтересу у зв'язку з оцінкою цілей життя і формуванням плану їх досягнень;
- третя фаза (від 20 до 40 – 45 років) – практикоорієнтований професійний інтерес, досягнення професійних цілей;
- четверта фаза (від 45 до 65 років) – зміцнення або перегляд майбутніх життєвих цілей;
- п'ята фаза (від 65 до 70 – 80 років) – згасання професійного інтересу у зв'язку з припиненням професійної діяльності.

Зародження й трансформація професійних інтересів у концепції періодизації професіоналізації особистості Д. С'юпера охоплює такі стадії професіоналізації особистості:

- перша стадія (від народження до 14 років) характеризується пробудженням професійного інтересу, цей процес стимулюється ідентифікацією дитини з професіями дорослих; уточнюються професійні інтереси;
- друга стадія – стадія дослідження (15 – 24 роки): індивід намагається випробувати себе в різних ролях при орієнтації на свої реальні професійні можливості; формуються професійні інтереси;
- третя стадія – стадія консолідації (25 – 44 роки): характеризується прагненням забезпечити у знайденому професійному полі стійку особистісну позицію; становлення професійних інтересів;
- четверта стадія (45 – 64 роки) – збереження професійного розвитку індивіда в одному визначеному напрямі, без виходів за рамки знайденого професійного поля; збереження професійних інтересів;

- п'ята стадія – стадія спаду (після 65 років): відбувається розвиток нових ролей (часткова участь у професійному житті, спостереження за професійною діяльністю інших людей, згасання професійного інтересу).

Стійкий професійний інтерес припадає, на думку Д. С'юпера, на стадію професійної зрілості. Його розгортання тісно пов'язане з поінформованістю особистості про професію, шляхи її набуття і потребу в ній; усвідомлення впливу професійного самовдосконалення на подальшу професійну діяльність; достатній обсяг професійних знань, умінь і навичок; цілеспрямоване створення умов для власного професійного розвитку тощо. І оскільки професійна діяльність залежно від конкретних умов життя особистості є оригінальною, професійний інтерес як його невід'ємна складова реалізується індивідуально, своєрідно й неповторно.

Взаємообумовленість формування професійного інтересу і професійного становлення особистості розкрито в концепції К. Юнга. Періодизацію професіоналізації особистості К. Юнг починає з ранніх років життя людини: «професійний інтерес дитинства» (від народження до 18 років); «професійний інтерес молодого віку» (від 19 до 40 років); «професійний інтерес зрілого віку» (після 40 років).

З позиції професійної ідентичності характеризується професійний інтерес у концепції Р. Хайвігхерста. На першому етапі (від 0 до 10 років) інтерес реалізується, коли відбувається ідентифікація особистості з працівником; на другому етапі (від 10 до 15 років) професійний інтерес є мотиватором оволодіння особистістю первинними трудовими навичками й уміннями; на третьому етапі (від 15 до 25 років) професійний інтерес сприяє набуттю конкретної професійної ідентичності; на четвертому етапі (від 25 до 40 років) професійний інтерес бере участь у становленні професіонала; на п'ятому етапі (від 40 до 70 років) під впливом професійного інтересу особистість працює на благо суспільства; на шостому етапі (після 70 років) професійний інтерес має аналітичну спрямованість – особистість аналізує продуктивний період власного професійного життя.

Узагальнюючи запропоновані різними авторами схеми періодизації професіоналізму особистості, в які природно вписується її професійний інтерес, обґрунтованим є висновок: зародження професійного інтересу відбувається значно раніше, ніж особистість починає оволодівати професією. Необхідною передумовою

його зрілої форми є той інтерес, що має місце в дитинстві. Аналіз положень, які базуються на теоріях періодизації становлення професійного інтересу, дає нам можливість виділити принцип провідної діяльності. Визнаним фактом є те, що на різних етапах життя особистості провідні діяльності змінюють одна одну в такій послідовності: ігрова, навчально-пізнавальна, професійно-пізнавальна, професійна. Доречно виокремити такі стадії розвитку професійного інтересу: професійний інтерес ігрового характеру; професійний інтерес навчально-пізнавального характеру; професійний інтерес професійно-пізнавального характеру; зрілий професійний інтерес.

Отже, для формуванні професійного інтересу згідно з теорією професіоналізації особистості необхідно враховувати вік особистості, характер провідної діяльності в конкретний період онтогенетичного розвитку та етап її життєдіяльності. Періодизація формування професійного інтересу корелюється з етапами професіоналізації особистості. Високий рівень достовірності професіоналізації забезпечується опорою на принцип провідної діяльності: характером діяльності та особливостями її виконання (Є. Клімов), соціальною ситуацією розвитку і провідною діяльністю, рівнем професіоналізму (А. Маркова).

Все зазначене дає можливість осмислити внутрішню суперечливість процесу здобуття людиною професії та розгортання професійної діяльності протягом її життя. Кожній людині властива нерівномірність змін і трансформацій професійного інтересу. Ці зміни відбуваються під впливом соціальних та діяльнісних умов, передбачення яких суттєво впливає на результат.

Психологічними дослідженнями доведено, що діяльність людини є складним системним процесом. Вона охоплює низку взаємопов'язаних компонентів. У науковій літературі є різні їх визначення, зокрема: цільовий, мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, емоційно-корегувальний, оцінно-результативний; мотиваційний, цільовий, змістовий, процесуально-операційний, контрольний-оцінний, результативний та ін.

Процес практичного визначення ієрархії цілей навчання досить складний і потребує від педагога професійного навчання, глибокого осмислення.

Суттєвий вплив на розгортання діяльності чинить навколишнє соціальне та матеріальне середовище. Оскільки всі компоненти професійної діяльності

взаємозв'язані, сформувати професійні інтереси майбутнього кваліфікованого робітника можливо лише за умови психолого-педагогічного сприяння продуктивному функціонуванню кожного з них.

Н. Пасічник відзначає, що професійний інтерес як особистісне надбання в заданому контексті характеризується усвідомленою спрямованістю. Усвідомлені мотиви вибору майбутньої професії породжують відповідні інтереси, які є основою діяльності, спрямованої на здійснення всього комплексу мотивації: потреби є основою формування інтересів; ціннісні орієнтації – зміст цих інтересів; мотиви діяльності – різновиди інтересу. Дослідник зазначав, що не кожен інтерес може бути основою мотиву вибору професії. Ситуативний інтерес як позитивне ставлення до певних професій привертає мимовільну увагу учня і не продукує вольових зусиль у пізнанні певної професії. Н. Пасічник стверджує, що на базі діяльнісного інтересу до професії виникає і розвивається професійний інтерес, але самі поняття не є тотожними [38].

Науковий інтерес становить праця К. Мікульські, який визначав дієвий чинник формування спрямованості особистості на свідомий вибір професії, необхідність осмислення дії соціального механізму в процесі формування мотиваційної структури особистості, що є об'єктивною передумовою формування в неї професійного інтересу. Це дозволяє на основі викладених методологічних позицій щодо формування професіоналізму людини виокремити суперечності, які потребують свідомого розв'язання на етапі вибору професії: між ефективністю діяльності законодавчих органів і органів управління з соціально-економічного супроводу процесу професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників (аграрної галузі) та фактичним етапом працевлаштування за отриманою професією на ринку праці; між соціальними, матеріальними й іншими потребами молодої людини та навколишнього соціального середовища; між уявним соціальним, матеріальним, індивідуальним образом професійного майбутнього молодої людини і образом реального потенціалу.

Отже, осмисливши загальні тенденції тлумачення понять «інтерес», «професійний інтерес» з філософського, психологічного, соціально- педагогічного поглядів, можемо стверджувати, що систематизувальним їх чинником є професійний розвиток людини праці. Саме в цьому вбачаємо базову методологічну

позицію щодо визначення сутності професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі та його структурних компонентів.

Професійний розвиток у вузькому поелементному підході представлено у вигляді збільшення елементів, розширення кількості задач, дій, якостей у людини праці [13, с. 242]. Комплексне вивчення людини праці розкриває системно-структурний підхід, або, як його ще називають, професіогенетичний (А. Деркач) [13, с. 244]. Він базується на необхідності виявлення системних характеристик професіонала не тільки в їх сьогоденному, актуальному стані, але і в динаміці, з урахуванням найближчої перспективи розвитку людини. Важливо вивчати професійний потенціал особистості, її резерви, професійну навченість та самонавченість. Доцільно розглядати систему професійної діяльності та співвідношення професійно важливих якостей у їх розвитку.

Людиноцентричний погляд на людину праці ставить у центр уваги особистість, яка здійснює конкретну професійну діяльність та визнає пріоритетність її потреб та інтересів, можливостей для професійного розвитку, права на самостійний вибір, на нестандартну стратегію індивідуальної поведінки. Суб'єктний підхід до оцінки професійного становлення в контексті проблеми дослідження акцентує нашу увагу на важливості до діяльнісної, позадіяльнісної характеристики активності людини у просуванні до вершин професійної діяльності. Цей аспект досліджують прихильники акмеологічного підходу у вивченні професійного становлення особистості (Н. Кузьміна, О. Бодальов, А. Деркач та ін.). У рамках цього підходу акцент робиться на виявленні умов мобілізації в людині праці установки на найвищі досягнення, на найбільш повну самореалізацію особистості. Велике значення приділяється усвідомленню людиною свого індивідуального профілю професіоналізму, осмислення індивідуальних стратегій і траєкторій руху до професіоналізму (акмеограм) [13, с. 249].

Здійснений теоретичний аналіз дозволяє у процесі визначення поняття «професійний інтерес кваліфікованого робітника аграрної галузі» уможливити формулювання таких тверджень. Інтереси як особливий мотиваційний стан пізнавального характеру належать до системи мотиваційних чинників, які беруть участь у мотивації поведінки, діяльності. Однак вони виконують у ній не стільки спонукальну, скільки інструментальну роль і більше відповідають за стиль, а не за

спрямованість поведінки, діяльності. Інтересу відповідає особливий вид діяльності, яку називають орієнтувально-дослідницькою.

Інтерес указує на те, що ймовірність успіху за рівних умов вища у тих робітників, чиї інтереси більшою мірою подібні до тих, хто вже досяг визнання у певній сфері [11]. З огляду на це надзвичайно важливо, щоб у підлітковому та ранньому юнацькому віці молода людина усвідомлювала важливість і можливість вибору тієї сфери діяльності, до якої виявляє найбільший інтерес.

Професійний інтерес як суттєвий чинник у фаховому саморозвитку особистості виявляється у спрямованості особистості на оволодіння обраною професією в процесі усвідомлення її суті. Він виражається в прагненні глибше пізнати свою професію, в сумлінному ставленні до оволодіння професійними вміннями і навичками, психологічній та практичній готовності працювати за обраною професією, відображає активне ставлення особистості до професійної підготовки, спрямованість на професійно-орієнтований зміст навчання й пізнавальну діяльність, у процесі якої майбутні фахівці оволодівають змістом навчальних дисциплін, набувають відповідних умінь і навичок. Його елементарним рівнем вважають безпосередній інтерес до сучасної професійної інформації щодо розвитку певної галузі виробництва. Вищим щаблем є інтерес до пізнання суттєвих властивостей процесів та явищ. Цей рівень потребує пошуку в активному оперуванні здобутими знаннями. Найвищим рівнем пізнавального професійного інтересу є інтерес до причиново-наслідкових зв'язків, виявлення закономірностей, становлення загальних принципів, що діють у різних умовах. Цей рівень пов'язаний з елементами дослідницької діяльності.

Професійний інтерес учня професійно-технічного навчального закладу як чітко вмотивоване ставлення, що керується емоційно-вольовими механізмами і спонукає особистість до здійснення професійної діяльності, детермінований розвитком виробничих та економічних відносин, соціальними умовами. На думку М. Агапової, «...інтерес, зокрема, професійний, являє собою своєрідний показник ставлення суспільства до особистості» [1, с. 14]. На формування професійних інтересів як складової професійно-технічної освіти впродовж тривалого історичного періоду впливали зміни в суспільстві, системі освіти в цілому та професійно-технічній освіті зокрема.

Викладене дозволяє сформулювати ключове поняття нашого дослідження «професійний інтерес», який розуміємо як вибірккову спрямованість особистості, яка звернена до професійної діяльності та позитивно позначається на самому процесі діяльності у сукупності всіх її компонентів. Такий інтерес виражається у спрямованості особистості на усвідомлення вибору робітничої професії в аграрній галузі за відповідним фахом, активне оволодіння змістом майбутньої професійної діяльності на етапі професійної підготовки, готовності до успішної професійної самореалізації на ринку праці та вирішення професійних завдань на прогнозованому робочому місці. З огляду на це визначаємо поняття «професійний інтерес майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі» як вибірккову спрямованість особистості на оволодіння робітничою професією в аграрній галузі виробництва, що позитивно позначається на процесі навчально-виробничої діяльності у професійно-технічному навчальному закладі аграрного профілю в сукупності всіх її компонентів (основні з яких – мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно- рефлексивний).

Теоретичне дослідження дозволило розкрити зміст поняття «формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю» як засновану на суб'єкт-суб'єктній взаємодії єдність двох процесів: цілеспрямованої професійної підготовки через організацію викладачами, майстрами виробничого навчання навчально-виробничої діяльності учнів професійно-технічного навчального закладу, з одного боку, та з іншого – професійного саморозвитку та самовдосконалення майбутнього аграрія на основі ставлення до себе як до суб'єкта обраної професійної діяльності. В узагальненому вигляді психологи ці процеси позначають відповідно термінами «навчання» та «учіння».

На підставі аналізу наукових праць структуру професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі розглядаємо як внутрішню організаційну систему, компоненти якої є сталими і тісно взаємозв'язаними. Ефективна реалізація функцій кожного з них позитивно впливає на навчально-виробничу діяльність учня та успішне формування його професійної компетентності.

Важливими компонентами професійного інтересу учнів ЗП(ПТ)О є такі: мотиваційний – усвідомлення вибору робітничої професії аграрної галузі та

мотивація до її здобуття; когнітивно-діяльнісний – активне оволодіння змістом майбутньої професійної діяльності на етапі професійної підготовки; особистісно-рефлексивний – готовність до успішної самореалізації на ринку праці в аграрній галузі народного господарства та вирішення професійних завдань на прогнозованому робочому місці.

Рівень сформованості кожного компонента професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі суттєво впливає на його професійну компетентність, необхідну для конкурентоспроможного працівника з прогнозованим професійним майбутнім.

1.2. Практика формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О аграрного профілю

Аналіз законодавчої бази та практичної діяльності професійно-технічних навчальних закладів засвідчує, що кваліфікованих робітників для аграрної галузі готують такі заклади: професійно-технічне училище відповідного профілю; вище професійне училище аграрного профілю; училище-агрофірма; вище училище-агрофірма; центр професійно-технічної освіти; навчально-виробничий центр; навчальний центр; інші типи навчальних закладів, що надають професійно-технічну освіту [42; 97].

Професійно-технічний навчальний заклад аграрного профілю – це заклад освіти, що забезпечує реалізацію потреб громадян у професійно-технічній освіті, оволодінні робітничими професіями, спеціальностями, кваліфікацією у сфері аграрного сектору економіки. Професійно-технічний навчальний заклад аграрного профілю здійснює прийом учнів, слухачів за професіями відповідно до Державного переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2007 р. № 1117 (1117-2007-п) (Офіційний вісник України, 2007 р., № 70, ст. 2656), Національного класифікатора України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» (ва 327609-10) та за умови отримання ліцензій для провадження діяльності з надання освітніх послуг. (Абзац перший пункт 11 в редакції Постанови КМ № 783

(83-2010-п) від 27.08.2010; із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 505 (505-2013-п) від 26.06.2013) [38].

Згідно з чинним законодавством учні ЗП(ПТ)О аграрного профілю, які мають базову загальну середню освіту, зобов'язані одночасно з одержанням професії здобувати повну загальну середню освіту в професійно-технічному або іншому навчальному закладі.

Підготовка кваліфікованих робітників для аграрного сектору економіки у професійно-технічних навчальних закладах є ступеневою. Ступеневість професійно-технічної освіти визначається у професійно-технічних навчальних закладах за відповідними рівнями кваліфікації і складністю професій.

Професійно-технічні навчальні заклади аграрного профілю дотримуються вимоги, відповідно до якої кожний ступінь навчання є теоретично і практично завершеним та підтверджується присвоєнням учням робітничої кваліфікації згідно з набутими професійними знаннями, вміннями і навичками. Випускникові професійно-технічного навчального закладу аграрного профілю, який успішно пройшов кваліфікаційну атестацію, присвоюється освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» з набутої професії відповідної кваліфікації (розряду, класу, категорії, групи) за Національною рамкою кваліфікацій, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011р. №1341 (1341-2011-п) (Офіційний вісник України, 2011р., № 101, ст. 3700), і видається документ про професійно-технічну освіту, зразок якого затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1997 р. №1260 (1260-97-п) «Про документи про освіту та вчені звання» (Офіційний вісник України, 1997 р., число 46, с. 84). (Абзац перший пункту 14 в редакції Постанови КМ № 505 (505-2013-п) від 26. 06. 2013) [38].

За професійний інтерес високого рівня, проявлений у процесі навчання, і відмінні його результати випускник професійно-технічного навчального закладу може отримати документи про освіту з відзнакою встановленого зразка в порядку, визначеному МОН. (Абзац третій пункту 14 в редакції Постанови КМ № 783 (783-2010-п).

Випускникам професійно-технічного навчального закладу аграрного профілю, які не виявляли достатнього професійного інтересу або з інших причин не

закінчили повного курсу навчання, але за результатами кваліфікаційної атестації їм присвоєно робітничу професійну кваліфікацію, видається свідоцтво про присвоєння або підвищення робітничої кваліфікації. Організація навчально-виробничого процесу в професійно-технічному навчальному закладі аграрного профілю здійснюється відповідно до Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах, що затверджується МОН України [94].

Положенням про професійно-технічний навчальний заклад, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 783 (783-2010-п) від 27.08.2010 р., визначено, що до основних напрямів діяльності професійно-технічного навчального закладу, зокрема й аграрного профілю, що впливають на формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників, належать: а) організація навчально-виховного процесу, вибір форм та методів навчання; б) навчально-виробнича, навчально-виховна, навчально-методична діяльність; в) розроблення робочих навчальних планів і програм на основі типових навчальних планів і програм, визначення регіонального компонента змісту професійно-технічної освіти, які затверджуються в установленому порядку; г) атестація педагогічних працівників; організація підвищення кваліфікації педагогічних працівників, у тому числі їх стажування на підприємствах, в установах, організаціях; організація виробничого навчання учнів, слухачів на виробництві та на підприємствах агропромислового комплексу; матеріально-технічне забезпечення навчально-виховного процесу; забезпечення належної якості професійного навчання та виховання учнів, слухачів та ін. [42].

Аналіз практичної діяльності ЗП(ПТ)О аграрного профілю засвідчує, що на формування професійних інтересів учнів суттєво впливає затверджене Положенням про професійно-технічний навчальний заклад (пункт 19 згідно з Постановою КМ № 783 (83-2010-п) від 27.08.2010) право на: навчання професії за індивідуальною програмою; безоплатне користування навчально-виробничою, соціокультурною, науково-методичною та іншими базами навчального закладу; матеріальну допомогу; оплату праці під час виробничого навчання і практики згідно з законодавством; пільги, передбачені законодавством для осіб, які поєднують роботу з навчанням; продовження освіти за професією аграрного профілю, спеціальністю

на основі одержаного освітньо-кваліфікаційного рівня, здобуття додаткової освіти відповідно до укладеної з навчальним закладом угоди; направлення на навчання, стажування до інших навчальних закладів, у тому числі за кордон; участь у науково-дослідній, дослідно-конструкторській та інших видах наукової діяльності, конференціях, олімпіадах, експедиціях, виставках, конкурсах, проектах; участь у вирішенні питань удосконалення навчально-виховного процесу, науково-дослідної роботи, одержання стипендій тощо (пункт 19 згідно з Постановою КМ № 783 (783-2010-п) від 27.08.2010 р.) [42]. На формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі, як засвідчує аналіз практики, суттєво впливає матеріальне навчально-виховне середовище ЗП(ПТ)О. Професійно-технічний навчальний заклад, як правило, має: навчальні кабінети і лабораторії, обладнані відповідними засобами навчання; навчально-виробничі майстерні, дільниці, навчальні господарства, полігони, виробничі ділянки, обладнані необхідною навчальною технікою, механізмами, матеріалами, інструментом, іншими засобами навчання; приміщення, споруди, інвентар, інше приладдя, необхідні для гурткової, секційної та іншої позаурочної роботи; бібліотеку, читальний та актовий зали, кабінети для використання інформаційно-комунікаційних технологій, обладнані відповідно до чинних нормативів та санітарних норм. Приміщення і споруди професійно-технічного навчального закладу аграрного профілю обладнуються та експлуатуються відповідно до вимог охорони праці у сільському господарстві, правил екологічної та пожежної безпеки і санітарно-гігієнічних норм.

Аналіз практики засвідчує, що за виявлений у навчанні професійний інтерес та високі результати в оволодінні професією, спеціальністю, за активну участь у науковій та виробничій діяльності у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю застосовуються різні форми морального та матеріального заохочення учнів, слухачів, передбачені статутом професійно-технічного навчального закладу.

Однією з важливих особливостей сучасної практики є вимоги до особистості сучасного кваліфікованого робітника в контексті компетентнісного підходу. Ці вимоги передбачають готовність до постійного саморозвитку та самовдосконалення, основою яких є сформований професійний інтерес до

діяльності на підприємствах агропромислового комплексу. Це пов'язано зі швидкими змінами, які відбуваються сьогодні в аграрному секторі економіки, стрімким техніко-технологічним розвитком, що зумовлює необхідність постійно підтримувати власну професійну компетентність на високому рівні, оволодівати вміннями навчатися впродовж життя, бути конкурентоспроможним на ринку праці.

До педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів та установ професійно-технічної освіти, дидактична та методична компетентність яких впливає на формування професійних інтересів учнів професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю, належать викладачі, педагоги професійного навчання, вихователі, майстри виробничого навчання, старші майстри, старші майстри виробничого навчання, інструктори виробничого навчання, методисти, практичні психологи, соціальні педагоги, керівники професійно-технічних навчальних закладів, науково-методичних та навчально-методичних установ, їх заступники та інші працівники, діяльність яких пов'язана з організацією і забезпеченням навчально-виховного та навчально-виробничого процесів. (Абзац перший пункту 28 Положення про професійно-технічний навчальний заклад редакції Постанови КМ № 783 (783-2010-п) від 27.08.2010).

Важливу роль у розв'язанні проблеми формування професійних інтересів учнів професійно-технічних закладів відіграє чинна система науково-методичної роботи ЗП(ПТ)О. У широкій педагогічній практиці її традиційними формами залишаються робота над науково-методичною проблемою, методична рада, педагогічна рада, методичні об'єднання, творчі групи, психолого-педагогічні семінари тощо. Однак як у змістовому, так і в організаційному аспектах нині науково-методична робота ЗП(ПТ)О не відповідає сучасним підходам до формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі, не забезпечує повною мірою подолання суперечностей між методичною компетентністю педагога та науково обґрунтованими підходами до формування досліджуваного феномену [75; 36; 79; 47; 62; 64].

Однією із форм стимулювання цілеспрямованого безперервного підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників, зокрема й щодо формування професійних інтересів учнів ЗП(ПТ)О аграрного профілю, забезпечення ефективності навчально-виробничого процесу, є проведення атестації

педагогічних працівників, за результатами якої приймаються рішення щодо відповідності педагогічного працівника займаній посаді, встановлення рівня його кваліфікації, присвоєння йому відповідної кваліфікаційної категорії, педагогічного звання або звільнення педагогічного працівника з роботи у порядку, передбаченому законодавством. Періодичність обов'язкової атестації та порядок її проведення встановлюються МОН України. (Абзаци четвертий і п'ятий Положення про професійно-технічний навчальний заклад згідно з Постановою КМ № 505 (505-2013-п) від 26.06.2013).

Аналізом практики засвідчено: суттєвим чинником, що позитивно впливає на формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників аграрного сектору економіки, є соціальне партнерство та міжнародне співробітництво в освіті. Згідно з чинним законодавством професійно-технічний навчальний заклад аграрного профілю, його засновник мають право укладати договори про співробітництво, встановлювати відповідно до законодавства прямі зв'язки з навчальними закладами зарубіжних країн, міжнародними організаціями, фондами тощо.

Вивчення стану проблеми формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у масовій практиці здійснювалось на базі професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю України. Використовуючи систему дослідницьких методів (анкетування, інтерв'ю, спостереження, вивчення документації, «шкала самооцінювання», прийоми незакінчених речень та незакінченої розповіді, творчих завдань), ми отримали дані щодо: осмислення учнями професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю мотивів вибору майбутньої професії, розвитку їх пізнавальних інтересів, активного здійснення пізнавальної діяльності, якості професійних знань, умінь, уявлення про майбутню професійну діяльність, привабливої установки на успішну професійну самореалізацію, самооцінювання докладених зусиль та досягнень, прогнозування професійної самореалізації.

Дискутивним питанням у колі роботодавців (як потенційних замовників робочої сили в аграрному секторі економіки, так і тих, хто фактично надає робочі місця) та педагогів професійного навчання (тих, хто умовно здійснює пропозицію робочої сили на відповідному ринку) є проблема якості підготовки кваліфікованих

робітників. Невдоволеність роботодавців цією якістю досить висока. Сьогодні більшість фермерських господарств в Україні є високотехнологічними, у яких стабільна середня заробітна плата кваліфікованого робітника та спеціаліста складає 5 – 12 тис. грн. Ці підприємства постійно створюють нові робочі місця, але збільшують вимоги до знань, досвіду, професійного інтересу претендентів на робочі місця. Для роботодавця дуже важливо, щоб майбутній кваліфікований робітник, окрім професійних знань, мав мінімальний досвід роботи на високотехнологічному обладнанні.

Педагогічні працівники оцінюють свої досягнення значно вище.

Важливим чинником такого дисонансу є різні критеріальні підходи до оцінювання. У ЗП(ПТ)О оцінюють успішність навчання за навчальними програмами відповідно до умов, в яких навчаються учні (зміст професійних стандартів, навчальних предметів, навчально-методичного забезпечення – застарілі посібники, відсутність сучасних підручників, «віджита» техніка, реальна можливість (чи неможливість) виробничої практики учнів на виробництві з використанням сучасних технологій, технічних засобів тощо).

Як показали наші дослідження, матеріально-технічна база ЗП(ПТ)О як складова навчально-виробничого середовища професійно-технічного навчального закладу є необхідною умовою для формування професійного інтересу майбутнього кваліфікованого робітника. Матеріально-технічна база кабінетів і майстерень професійно-технічних навчальних закладів на 60 % є морально зношеною і не дозволяє здійснювати якісну підготовку учнівської молоді до роботи в умовах наукоємного виробництва.

Низьким залишається рівень комп'ютеризації професійно-технічних закладів (15 – 21 учень на один комп'ютер). У 30 % професійно-технічних навчальних закладів самостійними зусиллями педагогів відбувається створення педагогічних програмних засобів, запроваджено використання у навчально-виробничому процесі мережі Internet, онлайн бібліотеки, бази даних, комп'ютерної навчальної літератури тощо. Усе це змінює психологію ставлення до використання можливостей сучасних інформаційно- комунікаційних технологій, локальних та глобальних мереж у формуванні професійного інтересу майбутнього кваліфікованого робітника.

Роботодавці ж висувають вимоги до якості підготовки кваліфікованих робітників з позиції сьогоденних потреб конкретного виробництва (до речі, прогностичної перспективи ні щодо розвитку виробництва, ані виробничих технологій, а тим більше віддалених професійних перспектив для робітників тенденційно не висловлюють). Такі суперечності на об'єктивному та й на суб'єктивному рівнях упливають на активність учнів ЗП(ПТ)О аграрного профілю в оволодінні змістом компетенцій обраної професії. Аналіз оцінювання навчальних досягнень випускників ЗП(ПТ)О аграрного профілю свідчить, що високий рівень таких досягнень мають від 9 % до 14 % випускників, тенденційно переважає середній рівень, що коливається в межах 63 % – 32 % і, на жаль, значна частина випускників продемонструвала показник нижчого рівня досягнень – у межах 28 % – 22 %.

Активне оволодіння змістом професійної діяльності респондентів визначають за різними показниками: пізнавальним інтересом до змісту діяльності – 16 %; виявленням активного способу здійснення пізнавальної діяльності – 28,0 %; у 56 % респондентів переважає алгоритмічний рівень засвоєння професійно важливих знань, умінь та навичок й запізніле усвідомлення їх значення для професійної діяльності (в іншій категорії респондентів, що приступили до роботи в аграрному секторі економіки).

Таким чином, у ЗП(ПТ)О аграрного профілю України недостатньо уваги приділяється активізації навчально-виробничої діяльності учнів, у тому числі щодо їх ознайомлення з професійною діяльністю через інтерактивні форми та методи навчання. Учні отримують професійно важливу інформацію в несистематизовано на окремих спецкурсах, які здебільшого не інтегровані між собою. Основними джерелами інформації про обрану професію серед учнів, задіяних в опитуванні, є підручники, які переважно морально застарілі. Опитування педагогів засвідчило, що ЗП(ПТ)О не завжди виконує прогностичне інноваційне завдання оновлення змісту професійної підготовки на належному рівні. Отже, розвиток активного оволодіння змістом професійної підготовки як когнітивно-діяльнісним компонентом інтересу до професійної діяльності на сьогодні потрібно посилити.

Після завершення навчання в ЗП(ПТ)О, отримання диплома кваліфікованого робітника понад 33,2 % випускників засвідчують невпевненість у своїй

компетентності, зауважують, що не отримали достатнього обсягу професійних знань, умінь, навичок. Причини називають різні, спектрально широкі: від невідповідності технічного забезпечення в училищі та техніки, яка використовується на виробництві, до несвоєчасного усвідомлення своєї безактивної участі в навчально-виробничому процесі. Важливим, на нашу думку, є і виявлений факт готовності майбутніх кваліфікованих робітників до успішної самореалізації в аграрній галузі. Бесіди, інтерв'ю з учнями, педагогами, працівниками підприємств, на яких учні училищ проходять виробничу практику та після завершення навчання працевлаштовуються, засвідчили тенденційну невідповідність професійних намірів, очікувань учнів від навчання, виробничої практики та реальної роботи за отриманою професією. Уявлення учнів про майбутню професію обмежено життєвим досвідом, якщо батьки або знайомі працюють в аграрній галузі. До ЗП(ПТ)О аграрного профілю фактично не вступають підлітки, що живуть у містах. Учні (навіть третього курсу) зі значними труднощами окреслюють перспективи професійної самореалізації за умови підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня у майбутньому.

Аналіз зібраних даних за допомогою різних прийомів (незакінчених речень, незакінченої розповіді) дозволяє констатувати, що у навчально-виробничому процесі ЗП(ПТ)О аграрного профілю не приділяється достатньої уваги інформації про оновлення змісту професій, ознайомленню зі специфікою роботи у певній галузі, поінформованості про подальше працевлаштування, шляхи подальшої освіти і професійного зростання. Учні демонструють примітивні знання про перспективні напрями розвитку аграрної галузі економіки України, регіону, незнайомі з історією і змістом роботи аграрних підприємств різних форм власності.

Отже, аналіз практики формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників зумовлює подальшу логіку дослідження: конкретизацію та обґрунтування педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників та розроблення методики їх реалізації у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю.

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ ТРАКТОРИСТІВ-МАШИНІСТІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА У ЗП(ПТ)О АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

2.1. Обґрунтування педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва у ЗП(ПТ)О

Сутність формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва полягає в якісній зміні його компонентів. У цьому процесі учень ЗП(ПТ)О є суб'єктом професійної підготовки. Зміни професійного інтересу відбуваються шляхом удосконалення мотиваційної складової навчальн-виробничої діяльності, оволодіння теоретичними знаннями, набуття професійних умінь і навичок, здатності об'єктивно оцінювати свої навчальні досягнення та прогнозувати результат.

Формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва відбувається лише в процесі організації педагогами навчально-виробничої діяльності учнів ЗП(ПТ)О аграрного профілю.

Згідно з розумінням поняття «професійний інтерес кваліфікованого робітника аграрної галузі» у нашому дослідженні, базуючись на теоретичних аспектах досліджуваної проблеми, виокремленні складових професійного інтересу тракториста-машиніста с.-г. виробництва, вважаємо за можливе визначити фактори, які обумовлюють ефективне формування професійного інтересу в учнів на етапі їх професійної підготовки.

Аналіз теоретичних джерел засвідчує, що на формування інтересів особистості впливають фактори подвійного характеру. Вони поділяються на об'єктивні й суб'єктивні. Ці групи факторів нерозривно представлені у процесі формування професійного інтересу майбутнього тракториста-машиніста с.-г. виробництва. Психологи підкреслюють, що жоден із факторів формування людської особистості не діє автономно, вони взаємопов'язані.

Результати фактичного стану практики формування професійного інтересу у трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва вказують на важливість виявлення причин такого стану. Сутність причин незадовільного стану

формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва пояснює дієвість факторів, які суттєво впливають на результати досліджуваного процесу. Так, наприклад, вивчаючи таку складову професійного інтересу, як вибіркова спрямованість особистості на оволодіння робітничою професією в аграрній галузі виробництва, варто зважити на те, що спрямованість є однією із важливих її психологічних характеристик. Психологи визначають її як систему потреб-домінант, цінностей, прагнень, мотивів, виражену в життєво важливих цілях людини, її установках, перспективах, намірах і активній діяльності для їх досягнення [45].

Усвідомлені мотиви вибору майбутньої професії породжують відповідні інтереси, які є основою діяльності, спрямованої на здійснення всього комплексу мотивації: потреби є основою формування інтересів; ціннісні орієнтації – зміст цих інтересів; мотиви діяльності – різновиди інтересу. Деякі вчені зазначали, що не кожен інтерес може слугувати основою мотиву вибору професії. Ситуативний інтерес як позитивне ставлення до певних професій привертає мимовільну увагу учня і не продукує вольових зусиль у пізнанні професії. Дослідник стверджує, що на базі діяльнісного інтересу до професії виникає і розвивається професійний інтерес, але самі поняття не є тотожними [38].

Отже, важливим фактором формування спрямованості підлітків на свідомий вибір професії як об'єктивної передумови формування у них професійного інтересу є необхідність осмислення дії соціального механізму в процесі формування мотиваційної структури особистості.

Логічним наслідком стає виокремлення мотиваційної структури особистості учня на етапі вибору професії, яка містить внутрішній мотив, пізнавальний мотив, мотив уникнення, загальний мотив, мотив зміни діяльності, мотив самоповаги, значущість результатів, складність завдання, вольове зусилля, оцінювання досягнень результату, оцінювання свого потенціалу, рівень мобілізації зусиль, очікувані результати, закономірність результатів, ініціативність.

Складність мотиваційної структури особистості орієнтує на систематизацію цілей взаємодії суб'єктів педагогічного процесу щодо формування професійного інтересу тракториста-машиніста с.-г. виробництва. Компонентність такої системи детермінована, з одного боку, структурним складом кожного конкретного фактора

формування професійного інтересу тракториста-машиніста с.-г. виробництва, а з іншого – складом виокремлених факторів у цілому.

За логічною структурою професійного інтересу трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва до комплексу визначених факторів важливо залучити активну позицію суб'єктів формування професійного інтересу. Важливим методологічним стрижнем оцінки цього фактора є розкриття поняття активності в контексті професійної педагогіки.

Активність охоплює й домагання трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва (рівень яких він може знизити), й характер співвідношень його ініціативи та відповідальності, рівень їх розвитку тощо. Ініціативний кваліфікований робітник є виконавцем своєї функції в цілісній системі структурно-функціональних зв'язків та відношень. Активність людини обумовлена також її віковими особливостями, станом здоров'я, життєвими обставинами, професійним досвідом тощо. Необхідно домогтися узгодження її активності, можливостей, особливостей та обмежень із вимогами та умовами праці у загальних і конкретних її вимірах.

Подальша конкретизація активності суб'єкта щодо оволодіння змістом професійної праці та його реалізації передбачає системний погляд на зміст професійної праці в контексті всіх реальних зв'язків і відносин, що мають місце в процесі діяльності. Майбутній кваліфікований робітник розкривається в них усебічно, набуває нових якостей і змінює свої мікрохарактеристики на основні.

Вчені також визначають основні характеристики кваліфікованого робітника. По-перше, кваліфікований робітник є згідно з прийнятим у психології визначенням особистістю, що характеризується стійким психічним складом людини як соціального феномену. У професійній праці особистість постає у функціональному аспекті – якості, яка розгортається відповідно до нормативних вимог, неформальних норм та особистих принципів.

Стаючи суб'єктом праці, професії, особистість повинна оволодіти відповідною професійною компетентністю (інтегрована характеристика якостей особистості, результат підготовки людини до виконання діяльності в певній професійній галузі (компетенціях), який визначається необхідним обсягом і рівнем знань, умінь, цінностей та досвіду в певному виді діяльності). Для досягнення

високого рівня професійної компетентності кваліфікований робітник не тільки повинен «задіяти» особистісні резерви – здібності, мотиви, цілі. Він перебудовує всю систему діяльній організації – відбувається мобілізація працездатності, дієздатності, вироблення звичок до робочих станів, специфічне узгодження інтелектуальних умов з фізичними тощо. Особистість, що має свою «логіку», архітектоніку здібностей, потреб, станів, повинна перебудувати її відповідно до вимог та умов професії. Саме в цьому полягає менталітет особистості професіонала [20; 54].

По-друге, якість людини як суб'єкта обраної професійної діяльності принципово відрізняється від її якості як суб'єкта сукупної праці та життєвого шляху. Характеристикою суб'єкта діяльності є механізм узгодження індивідуальної активності й вимог конкретної сфери виконання посадових функцій.

Таким чином, активна позиція суб'єкта в оволодінні змістом професійної діяльності у навчально-виробничому процесі під час навчання в ЗП(ПТ)О аграрного профілю дозволяє виокремити такі фактори його формування: умотивованість передбачуваної діяльності, змістова наповненість діяльності та активна участь суб'єкта у відповідній діяльності.

Важливою складовою професійного інтересу трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва є його готовність до успішного виконання професійних обов'язків на робочому місці, здатність планувати успішну професійну кар'єру на ринку в аграрному секторі економіки. На основі цього можемо говорити про оптимальність та неоптимальність професійної праці. З одного боку, це «психологічна та особистісна цінність праці» кваліфікованого робітника. З іншого боку, повинна враховуватися його спеціальна результативність. Оцінювання доречно проводити за шкалою оптимальності та неоптимальності. Відповідність – невідповідність активності, здібностей людини наведеним критеріям дуже багатогранна. Так, соціально результативна праця, особливо в екстремальних умовах, може бути зовсім не оптимальною з погляду індивідуальних критеріїв, можливостей, здібностей та навпаки. І це вказує на важливість рефлексивно-творчого компонента професійної підготовки майбутніх тракториста-машиніста с.-г. виробництва як дієвого фактора формування професійного інтересу. Таким чином, соціально і педагогічно обумовлене освітнє середовище, мотиваційно-

цільовий механізм пізнавальної діяльності учнів (цілеспрямованість передбачуваної діяльності), змістова наповненість діяльності та організаційна характеристика участі учнів у відповідній діяльності визначаються нами у дослідженні як важливі фактори впливу на ефективність формування професійних інтересів здобувачів. Як показує практика (підрозділ 1.2), результати впливу таких факторів реально недостатньо дієві. Причиною такого становища є незабезпеченість відповідних кожному фактору педагогічних умов.

Пошук сприятливих для розвитку професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва умов актуалізував необхідність уточнення змісту термінологічного словосполучення «педагогічні умови». Проаналізуємо за науковими джерелами, що розуміють під поняттям «педагогічні умови». Термін «умова» - це філософська категорія, яка відображає ставлення якогось предмета до інших предметів, явищ, які його оточують, без яких він існувати та змінюватися не може [60]. В інших наукових галузях слово «умова» пояснюється як середовище, обставини, в яких що-небудь відбувається, або як те, від чого залежить дещо інше (обумовлене), що робить можливим наявність речі, стану, процесу, на відміну від причини.

Манько В. під педагогічною умовою розуміє сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей його здійснення, які забезпечують успішне вирішення поставленого завдання [31].

Наведемо зміст терміну «педагогічні умови навчання». Поняття «умова» у дидактиці вживають досить часто, під цим терміном розуміють обставини, які забезпечують успішне навчання. Більшість учених під педагогічними умовами навчання розуміє таку обстановку (обставини), при якій компоненти навчального процесу (цілі, зміст навчання, організація процесу навчання і виховання, забезпечення емоційно позитивної атмосфери взаємодії суб'єктів освітнього процесу, оцінювання і контроль процесу та його результатів), подані в найкращому взаємозв'язку, дають можливість викладачу плідно керувати освітнім процесом, а здобувачам – успішно здобувати освіту [31]. Таке формулювання досить точно передає основне призначення педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх тракториста-машиніста с.-г. виробництва.

Викладене дозволяє нам уявити механізм взаємодії складових професійного інтересу, факторів впливу на їх формування і розвиток, педагогічних умов, що забезпечують таким чином ефективність дії факторів.

Фактори впливу на формування професійного інтересу мають бути реально забезпечені відповідними педагогічними умовами, які враховують цілі, зміст навчання, організацію процесу навчання і виховання, забезпечення емоційно позитивної атмосфери взаємодії суб'єктів освітнього процесу, оцінювання і контроль процесу та його результатів. Ступінь забезпеченості такими умовами відповідно впливає на формування як кожного із складників професійного інтересу, так і професійного інтересу як інтегрованої характеристики особистості майбутнього тракториста-машиніста сільськогосподарського виробництва.

Обґрунтуємо визначені нами педагогічні умови. Перша педагогічна умова – забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виробничого процесу. Так, стосовно першої умови – врахування систематизації цілей діяльності суб'єктів навчально-виробничого процесу в контексті розвитку професійного інтересу. Учень іде на заняття зі своєю метою, а викладач – зі своєю. Щоб діяльність була результативною, їхні цілі необхідно узгоджувати. Отже, для особистісно-орієнтованої моделі навчання характерне залучення самого учня до процесу самовизначення щодо діяльності, пошуку ним особистих пріоритетів з огляду на матеріал, який вивчається, на постановку цілей особистої діяльності. Викладачам-практикам відомо, що діяльність без усвідомленої мети не є повноцінною та достатньо ефективною.

У теорії діяльності обґрунтовано: першим кроком до виникнення мети є актуалізація її потреби. Потреба є внутрішньою причиною активності особистості, вона породжує мотив, який є засобом задоволення потреби. За однієї потреби мотиви поведінки можуть бути різними. Мотиви, на відміну від потреб, потенційно усвідомлені. Мета – це передбачення результату, на який спрямована поведінка. При цьому один і той самий мотив може породжувати різні цілі. Особистісне цілепокладання відбувається тільки тоді, коли актуалізуються його потреби. Мета є вихідним моментом його діяльності, а діяльність – умовою досягнення запланованого результату (знань, умінь, навичок) [19].

Прогностичний опис цілей заняття у вигляді переліку вмінь або дій, якими повинен оволодіти учень на занятті, визначає планування відповідної роботи з опанування учнем цих дій, умінь. Планування завдань особистісного розвитку орієнтує викладача на створення відповідних умов та ситуацій. У цих ситуаціях здобувачі реалізують свої потреби та розвивають свої здібності.

Цілі заняття як важливий компонент навчально-виробничої діяльності є визначальними в діяльності викладача й учнів. Які будуть цілі, таким буде й заняття. На занятті учні не будуть мати мотивів, їх діяльність буде формальною та непродуктивною. Ефективність заняття визначається прийняттям здобувачами особистих цілей на занятті. Мотив спонукає особистість до дії лише за умови, що вона усвідомлює мету своєї діяльності – тільки тоді вона почне активно діяти для її досягнення.

У теорії діяльності обґрунтовано: першим кроком у виникненні цілі є актуалізація тієї чи іншої потреби людини. Виділяють органічні, матеріальні, соціальні та духовні потреби. В здобувачів це можуть бути потреби в професійних знаннях, певних способах виробничої діяльності, визначенні особистісного смислу в матеріалі, який вивчається з предмета, демонстрації особистісних професійних досягнень та ін. Потреба є внутрішньою причиною активності особистості, вона породжує мотиви – (від лат. *moveo* – приводить в рух, штовхає) – те, що є засобом задоволення потреб [39]. За однакових потреб мотивами діяльності можуть бути різні предмети. Мотиви на відміну від потреб потенційно усвідомлені. Мета – це передбачуваний результат, на який спрямована діяльність. Один і той самий мотив може породжувати різні цілі. Здобувач стає на занятті суб'єктом тільки тоді, коли в нього з'являються цілі особистої діяльності. Особистісне цілепокладання здобувачів здійснюється на основі актуалізації їх потреб. Ціль є вихідним моментом діяльності, а діяльність – умовою досягнення запланованого результату (отримання внутрішнього та зовнішнього освітнього продукту) [26].

Системоутворювальним фактором навчально-виробничої діяльності майбутнього тракториста-машиніста с.-г. виробництва є цілеутворення, що впливає на компоненти професійного інтересу.

У практичній діяльності моделювання цілей освіти зводиться до складання кваліфікаційної характеристики, у якій відображені вимоги до рівня підготовки

спеціаліста, що визначаються особливостями професії, соціальними і суспільними функціями та завданнями, які повинні вирішувати випускники, призначенням спеціаліста, номенклатурою посад, а також спрямованістю та морально-діловими якостями особистості й відображене тільки в навчальних планах та змісті дисциплін. Фактор освітніх цілей впливовий, але на практиці його потенціал не використовують. Дієвість фактора можна забезпечити шляхом систематизації цілей [58].

Отже, однією з педагогічних умов є забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії на прикладі систематизації їх цілей діяльності в навчально-виробничому процесі в контексті успішної самореалізації. «Педагогічний супровід професійного самоутвердження майбутніх кваліфікованих робітників» у професійно-технічних закладах освіти аграрного профілю розуміється як системно організований процес професійної підготовки, в якому викладачі та здобувачі ЗП(ПТ)О взаємодіють на суб'єкт-суб'єктних засадах і учень за таких умов має можливість реалізовувати себе як особистість, яка є відповідальною за власне професійне становлення[26].

Обґрунтуємо наступну педагогічну умову формування професійного інтересу учнів ЗП(ПТ)О аграрного профілю – оновлення та реалізація змісту професійної підготовки майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва.

Аналіз педагогічних публікацій свідчить, що досить часто поняття «зміст освіти» та «зміст навчання» освітяни використовують як тотожні. Разом з Г. Дудкою [32], Г. Лук'яненко [61], дослідники В. Радкевич [44], В. Романчук [47], С. Рудишин [48], І. Савченко [49] у своїх роботах диференціюють ці поняття. У сучасному контексті зміст освіти постає як зміст, ізоморфний сучасному досвіду, який містить досвід пізнавальної діяльності, зафіксований у формі результатів-знань; досвід здійснення відомих способів діяльності – у формі вмінь діяти за зразком; досвід творчої діяльності – у формі вміння приймати нестандартні рішення в проблемних ситуаціях; досвід здійснення емоційних відношень – у формі особистих орієнтацій.

У Законі України «Про професійно-технічну освіту» ця дефініція трактується таким чином: «Зміст професійно-технічної освіти зумовлюється суспільними вимогами до рівня кваліфікації робітничих кадрів і визначається державними

стандартами професійно-технічної освіти з кожної професії для підготовки кваліфікованого робітника в ЗП(ПТ)О, зазначеними у державному переліку професій».

Основним об'єктом стандартизації є зміст професійно-технічної освіти і система його формування у цілковитій відповідності до вимог ринку праці. Не менш значущими є також екзаменаційні вимоги, які дають можливість порівнювати параметри запланованого кінцевого результату професійно-технічної освіти з реальними досягненнями випускників [13, с. 6].

Зміст теоретичного навчання у професійно-технічній освіті через системність, інтегративність, універсальність знань, їх орієнтованість на сприйняття здобувачем професійно-технічного закладу освіти, професійного світу як цілісності, зосередженість на виявленні глибинних сутнісних зв'язків між різноманітними процесами і явищами навколишнього світу, отже, через його фундаментальність, має забезпечити випереджувальну, зорієнтовану на перспективу підготовку кваліфікованого робітника. Саме способи застосування здобувачем професійно-технічного закладу освіти вмінь і навичок виробничої діяльності, які корелюють із засвоєнням змісту теоретичного навчання (змістового компонента), є одним із найважливіших показників результативності професійно-технічної освіти. Урізноманітнення способів застосування професійних умінь і навичок учені вважають вищим рівнем засвоєння змісту навчання. Здатність особистості використовувати здобуті знання, вміння і навички у різний спосіб, креативність забезпечують гнучкість професійної діяльності кваліфікованого робітника.

Останніми роками при формуванні змісту освіти та навчання для підготовки професійних кадрів дослідники орієнтуються на діяльнісний підхід. Його сутність полягає в орієнтації на професійну діяльність трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва як у частині знань, так і насамперед умінь. Це досягається шляхом відбору навчальної інформації, спрямованої на професійну діяльність, та комплексу задач, завдань і вправ, що максимально охоплюють усі складові професійної діяльності. Однак при цьому підходи до відбору навчальної інформації можуть бути різними.

У практиці різних типів професійно-технічних закладів освіти частіше за все застосовують емпіричний підхід, коли здійснюється деяке вдосконалення системи

підготовки на основі аналізу якості підготовленості кваліфікованого робітника. Для цього потрібно виявити ті прогалини в освітньому процесі, які не дають можливості трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва в повному обсязі виконувати свої професійні та посадові обов'язки. На емпіричному рівні формується зміст освіти навіть з новостворюваних спеціальностей, коли розробники спираються на зміст освіти і навчання за суміжними або близькими спеціальностями.

У процесі формування змісту освіти з професійної підготовки багато дослідників (Г. Дудка, В. Радкевич, І. Савченко) розглядали проблему моделювання професійної діяльності спеціалістів різних рівнів освіти, і на цій основі розроблялися кваліфікаційні характеристики й моделі фахівців, які розкривають цілі освіти, основи відбору її змісту та структурування. У них сформовано як призначення кваліфікованого робітника через опис основних видів його діяльності й функціональних обов'язків, так і основні вимоги до підготовки такого фахівця. Розроблення моделі та кваліфікаційної характеристики, безумовно, є важливим кроком у розгортанні досліджень професійної діяльності для цілей підготовки кваліфікованого робітника і визначення її змісту. При цьому закономірно реалізується програмно-цільовий підхід в організації навчально-виробничого процесу в професійно-технічному закладі [32; 49].

Зміст майбутньої професійної діяльності трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва, в тому числі відображений і в державній, і аграрній галузевій політиці, нормативних, нормативно-методичних, навчальних, дидактичних матеріалах професійного навчання, не має системи впливу на формування професійного інтересу. Отже, врахування прогностичності змісту професійної підготовки майбутнього кваліфікованого робітника аграрної галузі визначаємо як наступну педагогічну умову.

Апелюючи до мотиваційної структури особистості майбутнього кваліфікованого робітника в аспекті досліджуваної проблеми, вважаємо за необхідне звернути увагу на такий важливий з дидактичного погляду активізувальний механізм вибору способу взаємодії суб'єктів професійної підготовки у навчально-виробничому процесі ЗП(ПТ)О. Оскільки базою дослідження визначено ЗП(ПТ)О аграрного профілю, то аналіз способу такої

взаємодії вважаємо доцільним здійснити в аспекті організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів, у якій вони оволодівають майбутньою професією шляхом вивчення навчальних предметів.

Вивчення навчального предмета як дидактично обґрунтованої системи знань, умінь, навичок, видів і способів діяльності, відібраних з певних галузей науки для засвоєння в процесі навчання, дає можливість використовувати вихідні положення певної наукової галузі у відповідності до вікових пізнавальних можливостей особистоті й досягнутого рівня загального розвитку в різних аспектах життєдіяльності людини. Певною мірою зміст навчального предмета репрезентується системою елементів бази знань, здатною формувати або впливати на формування таких груп психічних властивостей людини, як досвід, спрямованість, діяльність.

Знання та вміння відображають істотні аспекти зв'язку між пізнавальною діяльністю і практичними діями людини. Знання та вміння фіксують результати пізнавальної діяльності. Вони відображаються в поняттях, явищах, процесах, властивостях, систематизованих фактах, відношеннях, правилах, залежностях, алгоритмах, моделях, теоріях, законах, гіпотезах тощо. Базою знань та умінь з навчального предмета слід вважати максимально необхідну і можливу для засвоєння в межах відведеного часу з урахуванням освітньо-вікових особливостей здобувачів кількість понять, явищ, відношень, алгоритмів, теорій тощо, яка репрезентує надбання певної галузі знань і є достатньою як для використання її на початкових етапах практичної життєдіяльності, так і подальшої самоосвіти.

У практичній діяльності доцільно виділити три рівні засвоєння: репродуктивний, алгоритмічно-дієвий, творчий. Засвоєння на репродуктивному рівні – це вміння відтворювати (повторювати, переказувати, написати) елемент бази знань для здобуття нових знань та вирішення нових задач у нових умовах, в нестандартних ситуаціях (брак часу, конфлікт, криза тощо). Фактично всі три рівні засвоєння бази знань (змісту майбутньої професійної діяльності) певною мірою передбачають активну позицію учнів. Однак активність їх зумовлюють різні компоненти мотиваційної структури особистоті. Так, наприклад, на репродуктивному рівні засвоєння знань, умінь найбільш дієвими є мотиви уникнення, закономірність результатів, складність завдань. Алгоритмічнодієве

засвоєння змісту навчальних предметів тенденційно зумовлює такі компоненти мотиваційної структури, як мотив уникнення, значущість результатів, оцінювання досягнутих результатів, рівень мобілізації зусиль. І тільки творчий рівень засвоєння навчального матеріалу активований практично всіма компонентами мотиваційної структури особистості учня. Неконструктивність змісту та нереалізованість творчої позиції учнів щодо його засвоєння, поєднуючись, негативно впливають на динаміку компонентів мотиваційної структури особистості майбутнього тракториста-машиніста с.-г. виробництва: відповідно – на формування професійного інтересу в контексті готовності їх до вирішення професійних завдань у майбутній діяльності та до успішної самореалізації на ринку праці.

Самосвідомість як результат самопізнання та самовідношення визначають як стійкий комплекс уявлень і суджень індивіда про самого себе, свої здібності та можливості. У структурі самосвідомості як особистісному досвіді можливо виділити такі утворення: образ «професійного Я», рівень домагань, уявлень про способи самооцінювання та утворення особистісних сенсів тощо. Професійна самосвідомість як сформоване ставлення до професії виявляється у наявності постійного розвитку і пов'язаної системи мотивів, особистісних сенсів та цілей [43, с. 137]. Професійна свідомість особистості відображає її внутрішню психічну діяльність, спрямовану на самопізнання й осмислення своїх дій, ролі, місця у становленні трудових перспектив. Така рефлексивна особливість професійної свідомості помітно впливає на продуктивний розвиток творчого потенціалу майбутнього тракториста-машиніста с.-г. виробництва і на активне залучення його до процесу повсякденної діяльності на всіх етапах професіоналізації.

Особливо значуща роль рефлексії під час реалізації функції продуктивного самовизначення: виявлення особистісних суперечностей, проблематизація, розв'язання їх шляхом аналізу особистого досвіду та самореалізації через розв'язання проблеми; самооб'єктивація через різноманітні знакові системи; визначення, утворення та виявлення особистісних сенсів; виявлення адекватного «Я-образу» («Я-концепції»); побудова концепції свого життєвого (професійного) шляху та реалізація стратегій професійного зростання. Отже, застосування особистісно-рефлексивного стилю діяльності здобувачів у навчально-виробничому процесі ЗП(ПТ)О визначаємо як наступну педагогічну умову.

Згідно з позиціями нашого дослідження такі принципи професіоналізації особистості, як суб'єктивність, детермінізм, активність, рефлексивність визначають роль педагогічного впливу на формування кожного структурного компонента професійного інтересу здобувачів. У сучасній вітчизняній дидактиці виділяють таку систему принципів навчання: соціальна обумовленість і науковість навчання; практична спрямованість підготовки; цілеспрямованість, систематичність і послідовність у навчанні; доступність та високий рівень складності навчання; свідомість, активність і вмотивованість навчання; стійкість оволодіння компонентами професійної компетентності; диференційований та індивідуальний підходи в навчанні; комплексність та єдність навчання і виховання.

Принципи навчання та виховання пов'язані в систему: висновки науки та вимоги сучасного виробництва, рекомендації соціології, психології й фізіології; досвід і теоретичні рекомендації виховної роботи. Об'єднані в єдине ціле принципи навчання визначають усі грані навчального процесу як системи: зміст, організацію, методiku і його загальну (професійну) спрямованість [25; 62; 47; 53]. У формуванні професійного інтересу майбутніх фахівців важливо забезпечити систематизацію цілей діяльності суб'єктів навчально-виробничого процесу в контексті успішної самореалізації як кваліфікованого робітника аграрної галузі; прогностичність змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників; особистісно-рефлексивний стиль діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ЗП(ПТ)О.

Формування професійного інтересу майбутніх фахівців залежить від готовності педагогів до здійснення означеного процесу, що може охоплювати такі структурні компоненти освітнього процесу: мотиваційний, цільовий, когнітивний, операційний, рефлексивний, результативний [31].

Мотиваційний показник тенденційно демонструє суперечливість усвідомлення педагогами (особливо майстрами виробничого навчання) значущості пізнавального інтересу, професійного інтересу учнів до оволодіння фаховою компетентністю та важливістю і готовністю до їх забезпечення у навчально-виховному процесі. Когнітивний виявляє рівень продуктивності рефлексивного аналізу педагогів щодо виявлення та кореляції сформованості в учнів образу майбутньої професії. Цільовий показник тенденційно характеризує орієнтацію педагогів на формування в учнів особистісно значущих цілей і планів, тобто таких,

які узгоджені з баченням своїх перспектив. Такі перспективи мало орієнтовані на виробничу діяльність, до якої вони готують учнів.

Операційний компонент показує суперечність між осмисленням способів організації навчально-пізнавальної діяльності учнів як таких, що, з одного боку, забезпечують формальні вимоги до інноваційної діяльності педагога, а з іншого – сприяють якості оволодіння учнями програмним навчальним матеріалом та осмисленням їх як способів професіоналізації на етапі підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі. Відповідно, результативний показник відображає високий рівень готовності педагога професійного навчання до формування професійного інтересу в учнів ЗП(ПТ)О аграрного профілю і є фактичним етапом сформованості такого інтересу. Отже, підготовку педагога професійного навчання до формування професійного інтересу майбутнього кваліфікованого робітника ми визначаємо як наступну педагогічну умову.

Відповідно до обґрунтованих у дослідженні факторів формування професійного інтересу тракториста-машиніста с.-г. виробництва та виявлених чинників, які впливають на її результативність, доцільно виокремити такі педагогічні умови: забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виробничого процесу в контексті формування професійного інтересу; оновлення та реалізація змісту професійної підготовки майбутніх тракториста-машиніста с.-г. виробництва; застосування особистісно- ефлексивного стилю діяльності здобувачів у навчально-виробничому процесі ЗП(ПТ)О; готовність педагога професійного навчання до формування професійного інтересу майбутніх тракториста-машиніста с.-г. виробництва.

2.2. Реалізація педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва у ЗП(ПТ)О

Наступний етап нашого дослідження полягав у розробленні методики реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні наголошено, що метою

державної політики є створення умов для розвитку особистості й творчої самореалізації кожного громадянина України. При цьому серед пріоритетних напрямів політики країни визначено розвиток професійно-технічної освіти, через яку держава має забезпечувати підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, конкурентоспроможних на ринку праці.

Аналіз теоретичних джерел та педагогічної практики закладів професійно-технічної освіти довів, що структурно методика реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних закладах освіти аграрного профілю розглядається як низка взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів, до яких належать: принципи, об'єктивні закони та закономірності педагогічної діяльності, що впливають на формування професійного інтересу майбутніх аграріїв; основна мета та конкретні цілі (навчальні, розвивальні, виховні), спрямовані на досягнення поставленої мети; зміст професійно-технічної освіти як основний чинник формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю; засоби навчально-виробничого процесу, за допомогою яких реалізується зміст професійно-технічної освіти; форма організації навчально-виробничої діяльності як процесуальної основи формування професійного інтересу; методи, прийоми, педагогічні технології реалізації поставленої мети; форми та засоби контролю за реалізацією мети або досягненням конкретних цілей.

Принципи методики реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх аграріїв тісно пов'язані із принципами професійно-технічної освіти. Вони розглядаються як основні правила, вимоги до організації навчально-виробничого процесу, які впливають із закономірностей процесу професійної підготовки. Згідно із виокремленими принципами визначаються мета, завдання, зміст, засоби, форми, методи та прийоми формування професійного інтересу.

Інша складова методики формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва – компонент мети. Мету в освіті розуміють як усвідомлений образ бажаного результату, на досягнення якого спрямовано дії людини. Зазначимо, що мета формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва якнайтісніше пов'язана з основною метою професійної освіти – загальним і професійним розвитком

особистості, її становленням як професіонала.

Як засвідчив аналіз методики формування професійного інтересу майбутніх аграріїв, змістовий аспект цієї проблеми реалізується у неподільній єдності з процесом професійної підготовки [40] та здійснюється в трьох основних напрямках, а саме: теоретична підготовка передбачає заходи щодо вдосконалення організації та методики викладання теоретичних навчальних предметів, пошуків найбільш ефективних і оптимальних методів навчання, розроблення дидактичних матеріалів для комплексного методичного забезпечення занять (уроків); професійно-практична підготовка спрямована на забезпечення і вдосконалення організації виробничого навчання та виробничої практики, розроблення відповідних планів, дидактичних матеріалів для комплексного методичного забезпечення занять (уроків), добір навчально-виробничих робіт тощо; виховна робота передбачає заходи, спрямовані на поєднання навчання з різними напрямками виховання, розвитком творчих здібностей і талантів учнів та їх діяльності за інтересами.

У процесі розроблення методики реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх аграріїв ураховано, що навчально-методичними документами, в яких відображено зміст професійної підготовки трактористів-машиністів с.-г. виробництва в ЗП(ПТ)О, є низка планів та інших документів організаційного характеру: робочі навчальні плани за досліджуваною професією для певного ступеня професійно-технічної освіти; робочі навчальні програми з навчальних предметів та професійно-практичної підготовки, передбачені робочими навчальними планами; поурочно-тематичні плани з навчальних предметів; перелік навчально-виробничих робіт з професії на семестр чи курс навчання; плани виробничого навчання навчальних груп на місяць; плани навчально-виробничої діяльності на півріччя; плани занять (уроків); розклад занять.

Суттєвим компонентом методики реалізації педагогічних умов формування професійних інтересів майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва є засоби навчально-виробничого процесу, за допомогою яких реалізується зміст професійно-технічної освіти. У методиці формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва засобами навчання в ЗП(ПТ)О

ми вважаємо педагогічно організоване наповнення (інструменти, обладнання, матеріали, знаряддя праці трактористів-машиністів с.-г. виробництва, сільськогосподарська техніка та ін.) навчальних кабінетів, лабораторій, навчально-виробничих майстерень, сільськогосподарських ділянок, полігонів, автодромів, трактородромів, базових сільськогосподарських підприємств тощо.

Використовуючи засоби навчання під керівництвом викладачів та майстрів виробничого навчання, учні ЗП(ПТ)О послідовно закріплюють одержані первинні професійні вміння та навички, навчаються використовувати сучасну техніку, механізми та інструменти, які сприяють формуванню їх професійних інтересів.

У досліджуваній нами методиці організаційні форми становлення та розвитку професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва у ЗП(ПТ)О аграрного профілю поділяються на дві групи: одні використовуються переважно у процесі теоретичної підготовки, інші – під час професійно-практичної підготовки. До форм організації теоретичної підготовки у процесі дослідження віднесено: різні типи уроків, лекції, теоретичні семінари, практичні семінари, лабораторно-практичні заняття тощо; індивідуальні заняття учнів; консультації; виконання здобувачами освіти індивідуальних завдань (реферат, розрахункова робота, навчальний проект тощо); навчальні екскурсії; інші форми організації теоретичного навчання.

У методиці реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва як основних форм організації професійно-практичної підготовки використовують уроки виробничого навчання у ЗП(ПТ)О, уроки виробничого навчання на підприємствах аграрного виробництва, виробничу практику на робочих місцях на виробництві, переддипломну практику на виробництві та інші традиційні форми професійно-практичної підготовки.

У методиці реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва економіки значущими є методи педагогічної роботи. Методом у професійній педагогіці називають спосіб упорядкованої взаємозалежної діяльності викладача, майстра виробничого навчання і здобувачів освіти ЗП(ПТ)О, спрямованої на досягнення педагогами заздалегідь поставлених цілей.

Щодо використання методів з метою формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва, то, на наш погляд, за основу доцільно взяти класифікацію методів, запропоновану Ю. Бабанським, оскільки вона заснована на методології цілісного підходу до діяльності, у нашому випадку – навчально-професійної. На цій основі виокремлюємо три основні групи традиційних методів:

- 1) методи організації та здійснення навчально-виробничої діяльності;
- 2) методи стимулювання і мотивації навчально-виробничої діяльності;
- 3) методи самоконтролю за ефективністю навчально-виробничої діяльності.

Своєю чергою методи організації та здійснення навчально-виробничої діяльності поділяються на словесні, наочні та практичні за джерелом передавання і сприйняття навчальної інформації; індуктивні та дедуктивні за логікою передавання і сприйняття інформації; репродуктивні та проблемно-пошукові за ступенем самостійності мислення; на навчальну роботу під керівництвом викладача та самостійну роботу учнів ЗП(ПТ)О за характером керування навчально-виробничою діяльністю викладачем або майстром виробничого навчання. До інноваційних методів навчально-виробничої діяльності зараховуємо популярні нині метод портфоліо, метод кейса, метод проектів та ін.

Оскільки ми теоретично довели, що професійний інтерес майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва не можна відокремити від навчально-виробничої діяльності учнів ЗП(ПТ)О, то про рівень його сформованості в широкій практиці професійно-технічної освіти зазвичай свідчать результати контролю за освітнім процесом. За нормативними документами контроль поділяють на поточний, тематичний, проміжний і вихідний контроль навчальних досягнень учнів.

Поточний контроль здійснюється як поурочне опитування учнів, проведення контрольних і перевірних робіт, тематичне тестування тощо.

Тематичний контроль застосовують для оцінювання навчальних досягнень учнів у результаті вивчення теми робочої навчальної програми. Проміжний контроль передбачає семестрові заліки, семестрову атестацію (екзамени), річні підсумкові заліки, річну атестацію (річні підсумкові экзамени), проміжну кваліфікаційну атестацію (кваліфікаційний іспит), індивідуальні завдання учням.

Вихідний контроль здійснюється як державна кваліфікаційна атестація, яка охоплює кваліфікаційну пробну роботу, що відповідає вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника ЗП(ПТ)О відповідного кваліфікаційного рівня; державний кваліфікаційний екзамен або захист дипломної роботи, проекту чи творчої роботи, що їх замінює.

Форми й періодичність проміжного та вихідного контролю визначаються робочими навчальними планами [40]. Розробляючи методики, ми спирались на таке вихідне положення: формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва відбувається у навчально-виробничому процесі ЗП(ПТ)О аграрного профілю, що вказує на важливість реалізації визначених педагогічних умов через усі його структурні компоненти: теоретичне та виробниче навчання, виховання. Відповідно, педагогічні умови мають забезпечити розвиток кожної складової професійного інтересу в навчально-виробничому процесі як складного особистісного утворення суб'єкта майбутньої професійної діяльності, що охоплює спрямованість особистості на свідомий вибір робітничої професії аграрної галузі, активне оволодіння змістом майбутньої професійної діяльності у структурі спеціальної професійної підготовки, готовність до успішної самореалізації при вирішенні професійних завдань в аграрній галузі як особливого етапу професіоналізації майбутнього фахівця. Результативність сформованості професійного інтересу в учнів професійно-технічних закладів освіти має виражатися у встановленні певного рівня відповідно до критеріїв (мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно- рефлексивний) та показників (осмислення мотивів вибору майбутньої професії, розвиток пізнавальних інтересів, установка на успішну професійну самореалізацію; уявлення про майбутню професійну діяльність, спосіб здійснення пізнавальної діяльності, якість засвоєння базових і професійних знань, умінь та навичок; самооцінка досягнутих результатів та докладених зусиль, прогнозування професійної самореалізації).

Отже, реалізація педагогічних умов передбачає впровадження механізмів оцінки й самооцінки суб'єктами навчально-виробничого процесу потреб, мотивів, цілей, дій, досягнутих результатів на кожному етапі теоретичного та виробничого навчання і виховання крізь призму професійного зростання учня як майбутнього кваліфікованого робітника аграрної галузі.

Навчально-виробничий процес у професійно-технічному навчальному закладі визначається як система організаційно-педагогічних, методичних і технічних заходів, спрямованих на реалізацію змісту і завдань ступеневої професійно-технічної освіти відповідно до державних стандартів; ґрунтується на принципах гуманістичної, особистісно орієнтованої педагогіки, демократизму, незалежності від політичних, громадських, релігійних об'єднань, спільній діяльності педагогічних працівників, учнів; містить загальноосвітню, професійно-теоретичну, професійно-практичну підготовку, а також виховну роботу з учнями [40].

Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів у процесі теоретичної підготовки, навчання й виховання не є застосуванням педагогом окремих методичних дій під час викладання навчального матеріалу. Це завдання повинно вирішуватися на всіх етапах навчально-виробничого процесу: під час визначення цілей навчальної, практичної та виховної роботи, у процесі формування мотиваційної сфери учнів, під час структурування змісту навчальних та практичних занять тощо.

Розвиток мотиваційного потенціалу особистості у контексті формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у навчально-виробничому процесі забезпечується через авансування успіху, спонукання до самоаналізу навчально-виробничих досягнень, пізнавального матеріалу, що має особистісне значення для учнів ЗП(ПТ)О; утвердження всіма педагогічними засобами цінності емоційного благополуччя учня в навчальному закладі та на виробництві. У навчально-виробничій і виховній роботі з учнями слід урахувати те, що гострі суперечності у сфері особистих ціннісних орієнтацій учнів професійно-технічних навчальних закладів ускладнюють процес формування позитивної мотивації. Вони зумовлені розшаруванням суспільства, можливостями певної частини населення через порушення законів швидко збагачуватися, численними прикладами реалізації моделей «легкого» життя, яке не вимагає від людини сумлінної, наполегливої, фізично важкої праці. Тому винятково актуальною є проблема формування ціннісних орієнтацій майбутніх кваліфікованих робітників, розширення їх кругозору, матеріальна підтримка професійно-технічних закладів освіти з боку держави та соціальних партнерів.

Щоб формування професійного інтересу трактористів-машиністів с.-г. виробництва було результативним, необхідно цілі діяльності учня й викладача узгоджувати. Першим кроком до виникнення цілі є актуалізація стану потреби в будь-чому. Для особистісно орієнтованого навчання характерне залучення учня до процесу самовизначення щодо діяльності, пошуку ним особистих пріоритетів у матеріалі, що вивчається, постановки цілей особистої діяльності як передбачення результату, на який спрямована поведінка.

Отже, важливо актуалізувати потреби учнів в особистому цілепокладанні, оскільки діяльність без усвідомленої мети не буде повноцінною та не дасть бажаних результатів, не буде ефективною. Оскільки потреба є внутрішньою причиною активності особистості, вона породжує мотив як складне психологічне утворення, яке має вибудовувати сам суб'єкт, що є засобом задоволення потреби. Здобувач стає на занятті суб'єктом тільки за умови, коли у нього з'являються цілі особистої діяльності. Особистісне цілепокладання відбувається тільки тоді, коли актуалізуються його потреби. Мета є вихідним моментом його діяльності, а діяльність – умовою досягнення запланованого результату (знань, умінь, навичок).

Найважливішою потребою в житті людини є потреба в самоактуалізації. В учнів виникає бажання навчатись, якщо їх навчання дотичне до життєвих проблем, які мають для них особистісне значення. Для актуалізації потреб учнів можна організувати різні ситуації, наприклад:

1. Після оголошення теми заняття викладач може запропонувати учням самостійно визначити: 1) що з цієї теми мені відомо у професійному сенсі; та 2) що з цієї теми сьогодні на занятті я хочу дізнатися у професійному сенсі. Таким чином, відбувається змістове самовизначення учня, формулюється професійно-орієнтована мета, яка надалі уточнюється.

2. Викладач пропонує перерахувати цілі вивчення теми та визначити головні для себе у професійному плані. Учні мають можливість освітнього самовизначення та усвідомлення своїх професійно-зорієнтованих потреб.

3. Викладач пропонує самостійно сформулювати свої цілі на заняття з урахуванням власних (професійних) потреб.

4. Викладач пропонує учням перерахувати цілі, сформульовані учнями іншої

групи; оцінити їх реальність, відповідність вимогам аграрної галузі сьогодення та ін. На цій основі пропонується сформулювати цілі заняття або мету вивчення розділу предмета.

5. Учневі пропонується сформулювати та записати, чого він навчиться до кінця заняття та який настрій у нього буде по його закінченні. У кінці заняття учні порівнюють свої передбачення з дійсними результатами.

6. У процесі заняття відбувається рефлексія: осмислення руху до запланованих цілей, уточнюється та координується діяльність.

При цьому учні, здійснюючи особисте цілепокладання, оволодівають відповідними професійними знаннями, вміннями, навичками, що сприяє формуванню стійких професійних інтересів, підвищує шанси успішної самореалізації в житті та майбутній професійній діяльності.

Алгоритм цілепокладання у когнітивній частині заняття може складатися з таких дій.

Крок 1. Викладач у підготовці до заняття планує його результат і оформлює цей результат через діяльність учнів, яку вони здійснюють до кінця заняття.

Крок 2. Викладач приймає рішення: оголосити тему та мету заняття чи організувати самовизначення учнем мети заняття.

Крок 3. У другому випадку педагог визначає для себе завдання: створити на занятті ситуацію для особистісного самовизначення учнів щодо результату; він обмірковує цю ситуацію та готує для цього відповідний навчальний матеріал (відповідне змістове наповнення); на початку заняття викладач організовує ситуацію, під час якої здобувач ставить перед собою навчальні цілі.

Крок 4. Наприкінці заняття здійснює діагностику та оцінює ступінь досягнення цілі.

Послідовність етапів постановки завдань особистісного розвитку учня може мати дещо інший вигляд. Далі наведемо приклади.

Крок 1. Педагог формує за допомогою певних умов та ситуацій розвивального типу (формування професійного інтересу) свої завдання щодо розвитку та виховання учнів. В основі цих завдань – знання про ті чи інші проблеми розвитку та виховання його учнів і перелік цінностей, ключових знань, умінь, навичок, які формують професійний інтерес майбутнього кваліфікованого робітника у

професійно-технічному навчальному закладі.

Крок 2. Педагог моделює такі професійно-практичні ситуації та умови, що створюють на занятті виховне й розвивальне середовище, в якому відбуватимуться позитивні моральні та інтелектуальні зміни в особистості учня.

Крок 3. Педагог на початку заняття оголошує передбачувані результати навчально-виробничої діяльності учня.

Крок 4. Педагог протягом заняття організовує ситуацію розвивального типу.

Крок 5. У кінці заняття організовується рефлексія: учні обговорюють свою діяльність на занятті, своє ставлення до цієї діяльності, визначають рівень досягнень особистих цілей, самовизначаються щодо подальшої навчальної діяльності.

Планування завдань особистісного розвитку орієнтує педагога на створення відповідних умов та ситуацій, в яких учні реалізують власні потреби та розвивають свої здібності. Ефективність заняття значною мірою залежить від прийняття учнями або формулювання ними особистих цілей на заняттях.

Методика реалізації цього етапу полягає у таких діях педагогів: по-перше, створення карти мотиваційної структури учня, який вступив до професійно-технічного закладу освіти за обраним фахом. Ця карта охоплює внутрішні, пізнавальні, загальні мотиви, уникнення, зміни діяльності, самоповаги; значущість та закономірність результатів, очікувані результати та їх оцінювання; складність завдання; вольове зусилля, рівень мобілізації зусилля; ініціативність; оцінювання свого потенціалу.

У контексті формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників вона (карта мотиваційної структури учня) розкриває фактично всі критерії (мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний) та показники сформованості професійного інтересу учнів. Аналіз інформаційного наповнення такої карти дозволяє вмотивовано спрямувати педагогічну діяльність.

Забезпечення мотиваційної складової навчально-виробничого процесу дає можливість вирішити в активному прояві суперечність між реальним самооцінним образом професійного «Я» та ідеальним самопрогнозованим образом професійного майбутнього шляхом активізації докладених зусиль для досягнення успішного

результату на всіх етапах навчально-пізнавальної діяльності при реалізації проблемного навчання, що сприяє підвищенню престижу професійної діяльності, відповідальності учнів за отримані знання, вміння, навички, їх якість та вдосконалення [99, с. 179].

Центральними категоріями проблемного навчання є проблемна ситуація, проблема та проблемне завдання. Проблема ситуація – пізнавальне утруднення, для подолання якого учні повинні здобути нові знання або докласти інтелектуальних зусиль. Проблема ситуація, усвідомлена і прийнята учнем до розв'язання, переростає у проблему. Проблема з указаними параметрами та умовами розв'язання становить проблемне завдання. Воно відрізняється від проблеми тим, що в проблемному завданні заздалегідь обмежене поле пошуку розв'язку. Сукупність таких цілеспрямовано сконструйованих завдань і повинна забезпечувати основні функції проблемного навчання: творче оволодіння навчальним матеріалом та засвоєння досвіду творчої діяльності.

Проблемне навчання передбачає чітку продуману систему проблемних ситуацій, проблем та завдань, що відповідають пізнавальним можливостям учнів. З цією метою передбачають різні рівні проблемності. Перший рівень характеризується тим, що педагог сам аналізує проблемну ситуацію, виявляє проблему, формулює завдання та спрямовує учнів на самостійний пошук шляхів розв'язання. Другий рівень відрізняється тим, що педагог разом з учнями аналізує ситуацію та підводить їх до проблеми, а вони самостійно формулюють завдання і розв'язують його. Третій рівень (найвищий) передбачає подання учням проблемної ситуації, а її аналіз, виявлення проблеми, формулювання завдання та вибір оптимального вирішення вони здійснюють самостійно.

Суть проблемного лабораторно-практичного заняття полягає в тому, що педагог професійного навчання, створивши проблемну ситуацію, «...спонукає учня до пошуків її розв'язання, крок за кроком підводячи до мети». На відміну від традиційних, у ході проблемного лабораторно-практичного заняття висувуються гіпотези щодо розв'язання проблем, порівнюються різні думки, ідеї, фактично учні відкривають нові знання і стають ніби учасниками проблемно-пошукової роботи з розв'язання проблем. Далі подаємо як приклад орієнтовну структуру проблемного лабораторно-практичного заняття «Загальна будова та технологічний процес

роботи рядкової комбінованої сівалки».

Змістове наповнення поданої вище орієнтовної структури проблемного лабораторно-практичного заняття «загальна будова та технологічний процес роботи рядкової комбінованої сівалки» може мати подані далі вихідні дані для постановки проблеми якісної сівби зернових. Сошник – важливий робочий орган сівалки, призначений для утворення у ґрунті борозни, укладання на її дно насіння та добрив а також для часткового присипання їх вологим шаром ґрунту. Сошники мають формувати борозни однакового профілю і заданої глибини. Вони не повинні виносити нижні шари ґрунту на поверхню поля, щоб не було втрат вологи. Дно борозни після проходження сошника має бути ущільнене, а насіння рівномірно розподілене в борозні. Конструкція сошника повинна забезпечувати присипання насіння вологим шаром ґрунту. На посівних і садильних машинах установлюють наральникові й дискові сошники. Застосовують наральникові сошники з гострим кутом входження у ґрунт – анкерні, з тупим – кілеподібні, а також полозоподібні, трубчасті, лапові.

Проблема 1. Чому існує така кількість типів сошників? Чому не створено універсальний сошник?

Учні знайомляться на практиці з особливостями конструкції та пояснюють принципи роботи сошників (анкерні, кілеподібні, полозоподібні, трубчасті, лапові), представлених на макетах.

Проблема 2. Ви запланували посіяти озиму пшеницю по стерні. Можете застосувати для цього анкерний сошник?

Аналіз проблеми 2. Умови роботи анкерного сошника передбачають переміщення шарів ґрунту, а це свідчить про те, що його слід застосовувати для роботи на чистих від бур'янів та рослинних решток полях і розпушених ґрунтах за умови нормальної вологості.

Проблема 3. Чи варто застосовувати на сівалках для сівби по стерні лапові сошники і чому?

Аналіз проблеми 3. Лапові сошники у нижній частині мають стрілочасті лапи. Під час роботи лапа підрізує і розпушує ґрунт, а по трубці під лапу подається насіння та мінеральні добрива. Сівба здійснюється рядковим способом. Їх застосовують також для смугової сівби. Для цього під лапою закріплюють конусний

розподільник, який розподіляє у ґрунті насіння і добрива смугою 10... 14 см.

Висновок. Ось чому такі лапові сошники встановлюють на сівалках для сівби по стерні.

Умовою впровадження успішного проблемного навчання є створення пізнавальних утруднень, які відповідають інтелектуальним здібностям учнів, забезпечують їх сукупністю знань предметного змісту проблемної ситуації, формують операційні вміння розв'язувати проблемні завдання.

Практично реалізуючи передбачуваний етап алгоритму дій педагогів професійного навчання в професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю, доцільно запровадити розроблення дидактичного кейсу проблемних питань, ситуацій, завдань зі спецдисциплін: «Агротехнологія», «Сільськогосподарські машини», «Комплексна система технічного обслуговування машин».

Викладачі спецтехнологій та майстри виробничого навчання можуть цілісно представити систему використання дидактичного кейсу на різних етапах навчально-виробничого процесу в контексті професійного розвитку майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва. Дійовим мотивувальним чинником є і наступний етап алгоритму педагогічних дій – узгодження цілей та змісту професійної освіти і навчання. Оскільки згідно зі стандартизованістю зміст професійної освіти сьогодні суперечить динамічним змінам вимог на ринку праці, у процесі вирішення таких суперечностей педагогічні працівники професійно-технічних закладів освіти мають самостійно здійснювати максимальне наближення змісту професійного навчання до змісту реально затребуваних професійних знань, умінь, навичок кваліфікованого робітника на робочому місці в межах нормативно обумовленої свободи (стандартизації).

Результатом навчально-виробничого процесу є професійні знання, вміння, навички майбутнього кваліфікованого робітника. Вони повинні бути стійкими, міцними, системними і глибокими. Професійні знання, вміння, навички мають давати впевненість у вирішенні виробничих завдань, проблем та можливість отримувати бажаний результат від своєї професійної діяльності. Для кваліфікованого робітника аграрної галузі важливим є розуміння специфіки його роботи, яка не обмежується злагодженою роботою трактора, машини, самої

технології вирощування, має бути ще й висока хліборобська відповідальність за умови використання землі та рослин. Майбутній урожай великою мірою залежить від здатності спеціаліста раціонально використовувати природні чинники впливу на потенційні можливості рослин.

Специфіка вивчення предмета «Агротехнологія» полягає у максимальному наближенні теоретичної форми навчання до практичного виконання технологічних операцій, яке відбувається при виконанні навчально-виробничих завдань під час лабораторно-практичних занять. Лабораторією навчання є вся база виробничого підрозділу професійно-технічного закладу, на якій здійснюється вся навчально-виробнича діяльність майбутніх кваліфікованих робітників (трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва).

Основним завданням виробничого навчання є формування в учнів умінь і практичних навичок роботи на машинно-тракторних агрегатах з вирощування сільськогосподарських культур. Майбутній тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва у навчально-виробничому процесі повинен засвоїти всі основні технологічні процеси обробітку ґрунту, способи посіву, догляд за рослинами та збирання врожаю й одночасно знати машини і механізми та працювати на них. Кращих педагогічних результатів у опануванні учнями знань і формуванні вмінь виконувати всі механізовані роботи можна домогтися, якщо виконання кожного навчально-виробничого завдання завершується самостійною продуктивною працею учнів на агрегатах у виробничих умовах. Виконання виробничих завдань потребує чіткого і правильного планування, яке відповідає сезонному проведенню польових робіт.

Важливим є обов'язкове закріплення нового матеріалу на практиці, активізація роботи учнів з довідковим матеріалом, складання опорних схем сприйнятої інформації, яку потрібно запам'ятати; учні повинні усвідомити механізм навички, що формується.

Технологічна карта застосування окремих методів інтерактивного навчання у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі сприяє ефективності процесу формування професійного інтересу та вирішенню професійних завдань: «Синтез думок»: група учнів поділяється на три підгрупи. Дві підгрупи отримують аналогічні завдання: скласти порівняльну характеристику різних

марок сівалок (ОРТІМА, СЗ-3,6А, СПУ- 6) у вигляді таблиці. Свої записи підгрупи роблять на аркуші і потім передають наступній підгрупі. На цьому аркуші підкреслюються думки, з якими підгрупа не згодна. Експерти обробляють ці аркуші, зіставляють написане, роблять загальний звіт, що потім спільно обговорюється. Колективні методи (фронтальний) передбачають одночасну спільну роботу всієї навчальної групи (класу). Це обговорення проблеми у загальному колі:

«Мікрофон» (кожному надається можливість сказати щось швидко, по черзі, висловити власну думку чи позицію); «Мозковий штурм» (колективне обговорення, широко використовується для прийняття кількох рішень з конкретної проблеми); «Навчаючи-вчуся» (участь у навчанні та передаванні своїх знань іншим); «Дерево рішень» (кожна група обговорює питання, робить певні записи на своєму «дереві», потім групи міняються місцями, дописуючи на «деревах» сусідів, власні ідеї) [46 с. 119].

Технологічна карта використання інтерактивного навчання

Предмет _____

Учнівська група: _____

Викладач(і): _____

№	форми	методи	мета	завдання	Підготовка		Проведення		Результат	
					педагог	учень	дата	структура заняття	оцінка	самооцінка
	Вказується форма проведення заняття	Вказуються методи, які використовуються на занятті	Дидактична, виховна, розвивальна в контексті компетенції та компетентностей	Для педагога (для учня) на даному етапі навчання щодо формування професійного інтересу учнів	Етапи діяльності педагога	Етапи діяльності учнів	За робочим навчальним планом з вивчення предмета, або графіком проведення інтегрованих уроків, інших	Мета: Завдання: Вступна частина: Основна частина: Заклучна частина:	Бальна, якісна	Наміри: Зусилля: Досягнення:

Рис. 2.1. Технологічна карта використання інтерактивного навчання

За умови використання колективно-групового методу малих груп (підгруп) діяльність поєднується з фронтальною, зберігаючи основний принцип інтеграції: постійну взаємодію учнів, їх співпрацю, спілкування, співробітництво. До

колективно-групових методів належать ігри (імітації, рольові, драматизація, ділові), дискусія тощо. Ділова гра – це відтворення учнями діяльності виконавців різного рангу (розпорядників ресурсів) на виробництві за умовних обставин при наявності конфліктних проблемних ситуацій та інформаційної невизначеності. Таке відтворення сприяє формуванню продуктивної професійно-пізнавальної діяльності учнів [29; 31; 52].

Зважаючи на високу ефективність використання ігрових форм і методів навчання та значний інтерес до такої діяльності педагогів та учнів, у розробленій методиці формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва приділено увагу впровадженню ділових ігор. Суттєва роль належить організації реалізації психолого- педагогічних принципів навчально-ділових ігор. Розроблення навчально- ділової гри необхідно розпочинати зі створення двох моделей – імітаційної та ділової. У результаті перший принцип навчально-ділової гри реалізується на початковому етапі її розроблення. Імітаційна модель отримує втілення в таких структурних компонентах: мета, предмет гри, графічна модель взаємодії учасників, система оцінювання. Компоненти ігрової моделі – сценарій, правила, цілі, ролі й функції гравців.

Принцип проблемності закладається у систему проблемних завдань, представлених у формі опису конкретних ситуацій або задач. Вони можуть складатися з суперечностей, надлишкових або неправильних даних, вимог перетворити ситуацію у відповідності до складніших або простіших критеріїв, пошуку недостатньої інформації тощо. Проблемність змісту є об'єктивною передумовою самостійного мислення кожного учасника гри. Це «інструмент» розвитку теоретичного і практичного мислення майбутнього кваліфікованого робітника. У діловій грі замість передавання інформації від педагога до учня у спільній діяльності та діалогічному спілкуванні її учасників створюються умови для зародження знань, які ніхто окремо отримати не в змозі. Унаслідок колективної дискусії ігровий колектив успішно розв'язує навчальну проблему в рамках імітаційної моделі.

Залучення до технологічної карти (рис. 2.1.) використання інтерактивного навчання ділових ігор здійснюється з урахуванням їх двоплановості й недоліків.

На нашу думку, ділова гра може бути проведена як на початку вивчення

навчальної дисципліни, так і на будь-якому її етапі. Якщо почати навчальний курс з ділової гри, то це стимулює в учнів виникнення безлічі проблемних запитань, які мають пряме відношення до курсу, що вивчається. Сам курс сприймається з цікавістю, тому що учні шукають вирішення проблем, які виникли у процесі гри, та аналізують здобуті знання, вміння, навички з позиції професійного інтересу.

На етапі підготовки ділової гри необхідно здійснювати такі дії [46; 61]:

- Вибір теми та діагностика вихідної ситуації.
- Формування цілей і завдань. Цілі й завдання формуються з урахуванням теми та вихідної ситуації.
- Визначення структури, зумовленої цілями, завданням, темою, складом учасників.
- Діагностика ігрових якостей учасників гри. Розподіл ролей відповідно до інтересів, здібностей, побажань учнів та пошук для кожного оптимального партнера. Визначення форми презентацій.
- Діагностування об'єктивних обставин. Де, як і за яких умов буде проходити гра.

Методика проведення ділової гри є одним із важливих елементів успіху будь-якого заняття, яке необхідно ретельно готувати. У діловій грі виділяють такі етапи [52]:

- введення в гру – усвідомлення мети гри, ознайомлення з правилами гри;
- поділ учнів на групи, розподіл ролей;
- вивчення ситуації – учні ознайомлюються з матеріалами;
- ігровий процес, передбачений правилами гри;
- підведення підсумків гри – аналіз результатів гри, оцінювання виконання ролей, стосунків між групами і учасниками, прийнятих рішень;
- розбір оптимальних варіантів – аналіз оптимальних рішень;
- загальна дискусія, яка дає можливість висловити власну думку кожному учаснику гри.

Ефективність використання ділових ігор як форми інтерактивного навчання доцільно ототожнювати з ефективністю процесу формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва та вирішення професійних завдань в аграрній галузі економіки.

Практично весь цикл навчально-виробничої діяльності учнів, забезпечуючи глибоке та міцне оволодіння навчальним матеріалом, формування пізнавального та пізнавально-професійного інтересу, професійних знань, умінь, навичок, зумовлений конкретними цілями теоретичного та виробничого навчання, специфікою навчального матеріалу та виробничих технологій, особливостями самої пізнавальної діяльності. Ці чинники регулюють навчально-виробничий процес у прогностувальній перспективі. Не менш важливий вплив на регулювання навчально-виробничого процесу мають індивідуальні особливості учнів, правильне врахування яких сприяє позитивній динаміці формування професійного інтересу майбутнього тракториста-машиніста с.-г. виробництва.

Велику регулятивну та стимулювальну роль у навчанні має здійснення контролю за якістю оволодіння вивченим матеріалом та прагнення учнів до самоконтролю. Необхідно намагатися, щоб цей контроль був регулярний та здійснювався з кожної теми, що вивчалася. Учні необхідно спонукати до здійснення самоконтролю та допомагати в оволодінні його прийомами.

Критеріями контролю сформованості професійного інтересу майбутнього кваліфікованого робітника для педагогічних працівників є мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний у відповідності до визначених цілей на етапі вивчення конкретного матеріалу. Таким чином, поетапно контролюючи пізнавальний інтерес, динаміку професійних намірів, розвитку творчого стилю пізнавальної діяльності і т. ін., педагоги мають можливість скоординувати навчально-виробничий процес як при проведенні конкретного заняття, так і під час вивчення теми, предмета, циклу предметів.

Особливо важливо на етапі виробничого навчання забезпечити активну позицію учнів у контролі своїх досягнень та корегуванні власної позиції у навчанні.

Сутність діяльності майбутнього кваліфікованого робітника на цьому етапі полягає в тому, що він контролює роботу над собою, постійно тримає її у полі зору своєї свідомості (рефлексія) й на цій основі своєчасно встановлює (або запобігає) можливі відхилення реалізованої програми самовдосконалення від планованої, вносить відповідні корективи у план подальшої роботи. З цією метою педагогам професійного навчання рекомендується практикувати щоденники, плани, розклади тощо, у яких методом самозвіту здобувач буде відображати зміст,

характер роботи над собою, як правило, за попередній день, тиждень, місяць. Крім покращення контролю, це значно збільшить активність учнів, що працюють над собою, – при цьому спрацьовують специфічні психологічні механізми: якщо задача прописана, зафіксована на папері, то у людини підвищується відповідальність за її реалізацію.

З цією метою на першому занятті курсу «Професійний кар'єра» учням експериментальних груп видавали «Щоденник успіху» (рис. 2.2).

Обговорення результатів, графік консультацій педагогів, психолога та ін. корегують викладачі спецкурсу за потребою. В кожному професійно-технічному закладі освіти й навіть групі вони матимуть свою специфіку. Ведення таких щоденників сприяє осмисленій оцінці мотивів вибору майбутньої професії; розширенню уявлень про професійну діяльність; розвитку професійних та пізнавальних інтересів; активізації учнів у пізнавальній діяльності; прогнозуванню професійної самореалізації; утвердженню установки на успіх у професійному майбутньому.

Щоденник успіху учня групи № _____

1 сторінка: Процес професійного самовдосконалення 2

сторінка: Модель особистого самовдосконалення 3 сторінка:

Дата	Предмет, види навчально-виробничої діяльності	Усвідомлення особистістю мети			Результат намірів, докладених зусиль			Що планую зробити
		так	ні	нечітко	так	ні	частково	

Рис. 2.2. Щоденник успіху учня

Найбільш складним етапом роботи зі щоденником є заповнення змісту «щаблів професійного зростання», якісне виконання якого свідчить про прозорість та осмисленість місця і ролі професійної підготовки в професійно-технічному закладі освіти на етапі професіоналізації здобувача як фахівця в контексті успішної професійної самореалізації на ринку праці. Відповідальність за якість виконання таких завдань та осмислення їх як особистісно значущих несуть педагоги професійного навчання.

2.3. Організація та проведення експериментального дослідження

Логікою роботи зумовлене завдання нашого дослідження у межах пропонованого підрозділу: визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва у процесі фахової підготовки у ЗП(ПТ)О аграрного профілю. Ми виходимо із загального поняття «критерій» та структури професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі.

Термін критерій уживаємо у такому значенні: це міра для визначення або для оцінювання зрушень, зумовлених експериментальними умовами навчання, що відбулися в розвитку окремих компонентів професійного інтересу в навчально-виробничій діяльності здобувачів ЗП(ПТ)О. Саме критерій може бути підставою для оцінювання рівня сформованості професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва.

З огляду на те, що досліджуваний феномен є специфічною характеристикою особистості, яка розкриває її через суб'єктивно зумовлену, свідомо вмотивовану активність, ми вважаємо за доцільне виокремити такі критерії сформованості професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва: мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний.

Для визначення показників кожного критерію звернемося до структури професійного інтересу кваліфікованого робітника, яка містить такі складники: спрямованість особистості на усвідомлення вибору робітничої професії аграрної галузі, активне оволодіння змістом майбутньої професійної діяльності на етапі професійної підготовки, готовність до успішної самореалізації на ринку праці в аграрній галузі та вирішення професійних завдань на прогнозованому робочому місці. Схематично визначення показників за вказаними критеріями та структурою професійного інтересу трактористів-машиністів с.-г. виробництва.

Усвідомлені мотиви вибору майбутньої професії породжують відповідні інтереси, які є основою діяльності, спрямованої на здійснення всього комплексу мотивації: потреби є підґрунтям формування інтересів; ціннісні орієнтації – зміст цих інтересів; мотиви діяльності – різновиди інтересу. Не кожен інтерес може

слугувати основою мотиву вибору професії. Ситуативний інтерес як позитивне ставлення до певних професій привертає мимовільну увагу учня і не орієнтований на докладання вольових зусиль у пізнанні цієї професії. На базі діяльного інтересу до професії виникає і розвивається професійний інтерес, а самі поняття не є тотожними.

Аналіз осмислення наукових пошуків суті свідомого вибору майбутньої професії дозволяє визначити такі його показники: усвідомлення мотивів вибору професії, сформованість уявлення про майбутню професійну діяльність, установка на успішну професійну самореалізацію.

Розвиток пізнавальних потреб та інтересів забезпечує активність учнів у навчанні, а саме ініціативність, самостійність, свідомість та міцне засвоєння навчального матеріалу, оволодіння вмінням учитися (за О. Савченко). У контексті нашого дослідження під активним опануванням учнями змісту майбутньої професійної діяльності у структурі спеціальної професійної підготовки розуміємо: виявлення пізнавального інтересу в процесі фахової підготовки, способу здійснення пізнавальної діяльності (ініціативне, самостійне, свідоме засвоєння базових та професійних знань), самооцінювання докладених зусиль у процесі навчально-виробничої діяльності. З огляду на це визначаємо такі показники цього структурного компонента професійного інтересу в контексті мотиваційного, когнітивно-діяльнісного, особистісно-рефлексивного критеріїв: прояв пізнавального інтересу, спосіб здійснення пізнавальної діяльності, самооцінювання докладених зусиль у пізнавальній діяльності.

Наступним (практичним) структурним компонентом професійного інтересу в нашому дослідженні є готовність майбутнього кваліфікованого робітника до успішної самореалізації при вирішенні професійних завдань в аграрній галузі.

Ураховуючи думку М. Агапової [1] щодо успішної професійної самореалізації, яку вона визначає як комплекс умінь, спрямованих на формування в учнів власного алгоритму професійної діяльності з метою реалізації власних професійних можливостей та їх постійного вдосконалення, у контексті нашого дослідження готовність майбутнього кваліфікованого робітника до успішної самореалізації при вирішенні професійних завдань визначаємо як володіння професійно важливими знаннями, вміннями та навичками, здатність до їх

практичного використання, що дозволяє виокремити такі показники цієї складової: якість професійно важливих знань, умінь, навичок, прогнозування професійної самореалізації – моделювання стратегічної програми розв’язання актуальних цілей, завдань, пов’язаних із професійною діяльністю в контексті визначених критеріїв.

Згідно з логікою наших наукових суджень доцільно виокремити такі показники сформованості професійного інтересу трактористів-машиністів с.-г. виробництва: осмислення мотивів вибору майбутньої професії, уявлення про майбутню професію, самооцінювання досягнутих результатів та докладених зусиль; стійкі пізнавальні інтереси, способи здійснення пізнавальної діяльності, якість засвоєних професійних знань, умінь, навичок; установка на успішну професійну самореалізацію та її прогнозування. Визначені критерії представлено у табл. 3.1.

Якісна характеристика показників дозволяє визначити рівні виявлення професійного інтересу учнів ЗП(ПТ)О за відповідним критерієм. Обов’язковою ознакою професійних інтересів кваліфікованого робітника є сильний мотиваційний потенціал особистості. Оскільки мотиваційний критерій сформованості професійного інтересу характеризується такими показниками: усвідомленням мотиву вибору професії у сфері аграрного виробництва, підкріпленням стійким пізнавальним інтересом щодо вивчення професійно важливих дисциплін (наприклад, «Агротехнологія вирощування сільськогосподарських культур», «Експлуатація та обслуговування сільськогосподарських машин» тощо) та установкою на успішну професійну діяльність у майбутньому (робота в місцевому або власному фермерському господарстві чи робота у приміському агрокомплексі), то чіткість, стійкість, конкретність, повнота виявлення їх дозволяє диференційовано визначити різні рівні сформованості професійного інтересу трактористів-машиністів с.-г. виробництва. У роботі ми використовували традиційний підхід до визначення рівнів сформованості професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі: високий, середній, низький.

Таблиця 3.1

Критерії та показники сформованості професійного інтересу

Критерії	Показники

Мотиваційний	Осмилення мотивів вибору майбутньої професії. Пізнавальні інтереси. Установка на успішну професійну самореалізацію.
Когнітивно-діяльнісний	Уявлення про майбутню професійну діяльність. Спосіб здійснення пізнавальної діяльності. Якість засвоєння базових і професійних знань, умінь та навичок
Особисто-рефлексивний	Самооцінювання досягнутих результатів та докладених зусиль. Прогнозування професійної самореалізації.

Рівень сформованості професійного інтересу кваліфікованого робітника аграрної галузі визначає міру відповідності кількісних та якісних характеристик досліджуваного явища ідеальній моделі такого. Високий рівень передбачає чітке, яскраве, конкретне, стійке, повне виявлення відповідних показників. Середній рівень оцінюється з позиції недостатньо чіткого, яскравого, конкретного, стійкого виявлення відповідних показників. Повнота виявлення показників нерівномірна. Низький рівень указує на різномірність повноти виявлення відповідних показників. Переважає тенденція нечіткості, аморфності виявлення переважної кількості показників.

Отже, за аналогією рівні сформованості професійного інтересу трактористів-машиністів с.-г. виробництва за всіма критеріями можна представити таким чином (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Показники та рівні сформованості професійного інтересу

Показники	Рівні	Якісна характеристика
Мотиваційний		
Осмилення мотивів вибору майбутньої професії	високий	Чітко, ясно, конкретно формулює мотиви вибору професії. Майбутню професію обирає свідомо.
	середній	У формулюванні мотивів свідомого вибору професії простежується часткове отожднення із зовнішніми ситуативно зумовленими чинниками.
	низький	Мотиви вибору майбутньої професії не осмилені, превалюють стимули, тенденція до випадковості вибору професії.
Пізнавальні інтереси	високий	Стійкі пізнавальні інтереси щодо вивчення професійно орієнтованих дисциплін.
	середній	Ситуативно зумовлені пізнавальні інтереси щодо вивчення професійно орієнтованих дисциплін
	низький	Не сформовані (аморфні) пізнавальні інтереси щодо вивчення професійно орієнтованих дисциплін.
Установка на успішну професійну самореалізацію	високий	Чітко виражена установка на успішну професійну діяльність.
	середній	Установка на успішну професійну діяльність значною мірою зумовлена зовнішніми обставинами
	низький	Установка на успішну професійну діяльність не виражена.
Когнітивно-діяльнісний		

Уявлення про майбутню професійну діяльність	високий	Має загальне уявлення про галузь, виділяє окремі характеристики професійної діяльності, характеризує спектр «продуктів» професійної діяльності, визнає престижність професії, володіє інформацією про відомих людей цієї професії.
	середній	Має загальне уявлення про галузь, із утрудненням виділяє окремі характеристики професійної діяльності, галузеву продукцію характеризує частково, має уявлення про найбільш типову техніку виробництва, інформація про відомих людей цієї професії обмежена програмним змістом навчальних предметів.
	низький	Має окремі уявлення про галузь, техніку, що використовується у виробництві, та найбільш типову продукцію.
Пізнавальна діяльність	високий	Переважає творчий рівень засвоєння навчального матеріалу, самостійність.
	середній	Переважає алгоритмічний рівень засвоєння навчального матеріалу, потребує консультативної допомоги педагога.
	низький	Переважає репродуктивний рівень засвоєння навчального матеріалу, потребує постійного контролю і допомоги педагога.
Якість знань, умінь, навичок	високий	Має високий рівень професійних знань і вмінь (оперує та самостійно відтворює вивчений матеріал), творчо характер їх використовує.
	середній	Має достатній та середній рівень професійних знань і вмінь (може самостійно відтворювати значну частину навчального матеріалу), демонструє алгоритмічний характер їх використання, самостійно вирішує прості завдання професійного змісту.
	низький	Має початковий рівень знань, умінь, навичок (може відтворювати окремі частини навчального матеріалу), переважно репродуктивно їх застосовує, вирішує прості завдання професійного змісту з допомогою педагога.
особистісно- рефлексивний		
Самооцінювання докладених зусиль та досягнень	високий	Адекватне самооцінювання докладених зусиль, самостійність, старанність, наполегливість, системність в оволодінні професійно важливими знаннями, вміннями, навичками. Самооцінювання і експертна оцінка збігаються.
	середній	Адекватність самооцінювання докладених зусиль ситуативно обумовлена. Самостійність, старанність, наполегливість, системність не стійкі. Збіг самооцінювання з експертною оцінкою тенденційно не зафіксоване.
	низький	Самооцінювання докладених зусиль занижене або завищене. Самостійність, старанність, наполегливість епізодичні. Самооцінювання не збігається з експертною оцінкою.
Прогнозування професійної самореалізації	високий	Прогнозує успішне працевлаштування, окреслює конкретне місце роботи, планує подальший професійний саморозвиток, осмислює шляхи досягнення професійного успіху.
	середній	Прогнозує можливість як успішного, так і малоуспішного працевлаштування, окреслює віртуальне майбутнє місце роботи, планує професійний саморозвиток, зумовлений зовнішніми обставинами
	низький	В основу прогнозування свого професійного майбутнього закладає вплив зовнішніх обставин

Систематизуючи викладене, комплексно охарактеризуємо рівні сформованості професійного інтересу тракториста-машиніста с.-г. виробництва (табл. 3.3).

Рівні сформованості професійного інтересу

Рівень	Якісна характеристика
високий	стійкі пізнавальні інтереси, активна навчально-виробнича діяльність; об'єктивне самооцінювання проміжних та кінцевих результатів навчально-виробничої діяльності
середній	нестійкі пізнавальні інтереси, ситуативна активність у навчально-виробничій діяльності; не завжди об'єктивне самооцінювання проміжних та кінцевих результатів навчально-виробничої діяльності
низький	несформовані пізнавальні інтереси, низька активність у навчально-виробничій діяльності; учень не може об'єктивно оцінювати проміжні та кінцеві результати власної навчально-виробничої діяльності

З метою дослідження проблеми розвитку професійного інтересу майбутніх тракториста-машиніста с.-г. виробництва ми розробили програму і методику наукового пошуку. Були визначені провідні концептуальні ідеї та основні методологічні підходи до розв'язання нових завдань освітньої діяльності педагогів ЗП(ПТ)О у сучасних умовах.

Логіка розгортання експериментального дослідження така: на першому етапі відповідно до другої частини першого завдання наукового пошуку було виявлено ті педагогічні умови, які є характерними для формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва в широкій педагогічній практиці. На другому етапі проводився пошуковий експеримент, у процесі якого вивчалися чинники, які впливають на ефективне формування професійного інтересу в учнів на етапі їх професійної підготовки та водночас обґрунтовувались експериментальні педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва, розроблялась методика їх реалізації. На третьому етапі визначалися критерії, показники та рівні сформованості професійного інтересу майбутніх тракториста-машиніста с.-г. виробництва, шляхом природного педагогічного експерименту здійснювалась експериментальна перевірка ефективності пропонованих педагогічних умов. Структурно експериментальна робота третього етапу поділялась на констатувальну, формувальну та контрольну частини.

Мета експериментального дослідження полягала в експериментальній перевірці ефективності обґрунтованих педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва у ЗП(ПТ)О.

Педагогічні умови формування професійних інтересів майбутніх

трактористів-машиністів с.-г. виробництва шляхом педагогічного експерименту досліджувались у Путивльському ПАЛ За ознакою співвіднесення експериментальних умов перебігу навчально-виробничого процесу з реальним освітнім процесом ЗП(ПТ)О експеримент є природним педагогічним експериментом.

Загалом в експерименті брало участь 53 осіб. Окрім учнів, у роботі експериментальних навчальних закладів брали участь педагоги: викладачі спецдисциплін, майстри виробничого навчання (5 осіб). Усі педагогічні працівники мали спеціальну педагогічну освіту та достатній стаж роботи.

З метою отримання максимально вірогідних результатів для проведення порівняльного природного педагогічного експерименту було створено експериментальну та контрольну групи. Експериментальну групу за кількісним показником складала 24 учнів, контрольну – 29 осіб, отже, кількісно групи були рівноцінні.

Визначено гіпотезу експериментальної роботи: підвищення рівня сформованості професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва відбувається під впливом пропонованих педагогічних умов (забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виробничого процесу в контексті розвитку професійного інтересу тракториста-машиніста с.-г. виробництва; забезпечення оновлення змісту професійної підготовки майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва; забезпечення особистісно-рефлексивного стилю діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ЗП(ПТ)О та методики реалізації їх.

Наведемо стисло характеристику основних методів, застосованих нами у процесі експериментального дослідження. Передусім ми активно застосовували метод спостереження як один із основних емпіричних методів експериментального дослідження для оцінювання показників когнітивно-діяльнісного критерію сформованості професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва. За допомогою спостереження ми оцінювали активну позицію учнів в оволодінні професійно важливими знаннями, вміннями та навичками, тенденцію учнів до відповідного стилю навчально-виробничої діяльності: творчого, алгоритмічного чи репродуктивного.

Для оцінювання показника сформованості професійного інтересу за особистісно-рефлексивним критерієм (самооцінювання докладених зусиль та досягнень) ми використовували методику «шкала самооцінки» (Т. Дембо та С. Рубінштейн) та бесіду. Бесіда проводилася гнучко: використовувалися прямі й опосередковані запитання; дослідник приймав точку зору досліджуваного та враховував у подальшому перебігу бесіди; у процесі спілкування проявляв педагогічний такт, толерантність та коректність.

Такий показник сформованості професійного інтересу як прогнозування професійної самореалізації ми досліджували з допомогою використання творчих завдань, сутність яких зводилась до якомога чіткішого, образного, доступного, прозорого уявлення свого професійного майбутнього у формі твору, рисунку, щаблів, мрій тощо. Для визначення стану показників когнітивно-діяльнісного критерію – уявлення про майбутню професійну діяльність та якість професійно важливих знань, умінь, навичок – найдоцільнішим виявилось використання таких методів: інтерв'ю, вивчення педагогічної документації.

Здійснювалося інтерв'ю у два способи – через безпосередній або опосередкований контакт з респондентами, у процесі якого експериментатор ставив питання, передбачені конкретним завданням дослідження, і фіксував одержані відповіді згідно з попередньо розробленою інструкцією [63, с. 142]. Ми враховували, що інтерв'ю є специфічним методом наукового пізнання і його ефективність значною мірою залежить від характеру спілкування, налагодження психологічного контакту, взаєморозуміння експериментатора з учасниками інтерв'ю, чіткості, якості та кількості запитань.

У процесі експериментальної роботи ми використовували різні види інтерв'ю: групове й індивідуальне; одноразове і багатократне; безпосереднього особистісного контакту або опосередкованого засобами зв'язку (телефоном, електронною поштою тощо). Такі методи, як тестування, анкетування ми використовували з метою вивчення стану показників сформованості професійного інтересу за мотиваційним критерієм: осмислення мотивів вибору майбутньої професії, пізнавальні інтереси, установка на успішну професійну самореалізацію. Перші два методи було використано як частину навчальних завдань на заняттях як з теоретичної, так і з практичної підготовки.

Результативним виявилось і використання анкетування як методу експериментального дослідження. У процесі застосування цього методу використовувалися спеціально розроблені нами анкети. Завдання, які містили анкети, були призначені для одержання інформації від виокремлених у певну групу респондентів (педагогів, учнів). Анкетування, що застосовувалось нами в експериментальному дослідженні з метою збирання необхідної інформації про предмет експериментального наукового пошуку, було своєрідно модифіковано через застосування в освіті інформаційно-комунікаційних технологій.

На основі методу експертного оцінювання з'ясовано узгодженість думок експертів про сформованість професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва та об'єктивність обґрунтованих експертами висновків. Експертна група з проблеми дослідження складалася з 5 осіб. До неї належали старші майстри виробничого навчання, викладачі спецдисциплін, які мають відповідну професійну підготовку, ознайомлені з теоретико-методичними аспектами формування професійного інтересу майбутніх к трактористів-машиністів с.-г. виробництва та мають відповідну професійну підготовку і безпосередньо працюють у ЗП(ПТ)О аграрного профілю. Опитування є головним інструментом експертного оцінювання (якісна оцінка досліджуваного об'єкта; прогнозування нових якостей об'єкта, оцінка нового об'єкта) сформованості професійного інтересу. Колективне опитування здійснюється у вигляді анкетування, інтерв'ю. Результати опитування оформляються у загальну таблицю. Оброблення результатів експертного оцінювання проводиться статистичними методами.

У процесі констатувального етапу експериментальної роботи діагностовано стан сформованості професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва до початку його формування з дотриманням пропонованих педагогічних умов. Виявлено, що на початку експериментального дослідження учні експериментальної та контрольної груп мали практично однакові результати (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Розподіл учнів експериментальної і контрольної груп за рівнями сформованості професійного інтересу на констатувальному етапі експерименту, %

Заміри	Групи	Рівні сформованості професійного інтересу		
		Низький	Середній	Високий
1.	Контрольна	68,47	24,61	6,92
	Експериментальна	67,41	25,18	7,41

На основі одержаних результатів про стан сформованості професійного інтересу учнів ЗП(ПТ)О аграрного профілю (високий рівень – 7,2%; середній рівень – 24,9%; низький рівень – 67,9 % було прийнято експертний висновок щодо прогнозування кінцевих результатів експериментальної роботи.

Метою формувального етапу експериментальної роботи була перевірка ефективності пропонуванних педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю.

Експериментальна робота з формування професійного інтересу в експериментальній групі реалізовувалась на основі пропонуванних педагогічних умов у процесі навчально-виробничої діяльності учнів ЗП(ПТ)О.

Реалізація першої педагогічної умови передусім передбачала однозначне тлумачення педагогами – учасниками експерименту сутності поняття суб'єкт-суб'єктна взаємодія. Її розуміємо як вид взаємодії педагога з учнем або учня з учнем у навчально-виробничому процесі ЗП(ПТ)О, за якої, усвідомлюючи індивідуальні професійні або навчально-професійні цілі, її учасники відкривають перспективу власного руху назустріч один одному в професійному навчанні, й таким чином учні ЗП(ПТ)О отримують можливість краще оволодівати змістом навчання та з інтересом ставитись до майбутньої професійної діяльності. Реалізується суб'єкт-суб'єктна взаємодія шляхом педагогічного супроводу професійного становлення майбутнього тракториста-машиніста с.-г. виробництва, який здійснюють педагоги у навчально- виробничому процесі. Педагогічний супровід сприяє успішному засвоєнню програм теоретичного навчання, активізує формування вмінь та навичок майбутньої виробничої діяльності, пришвидшує процес оволодіння професією та позитивно впливає на формування професійних інтересів.

Реалізація другої педагогічної умови передбачала передусім виявлення стану готовності педагогів, що брали участь в експерименті, до формування професійних

інтересів майбутніх кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О. Це здійснювалось на основі вхідного і вихідного діагностування з метою оцінювання мотивації й професійних знань, умінь та навичок, які стосувались формування досліджуваного феномену.

Реалізація другої педагогічної умови передбачала оновлення змісту професійної підготовки майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва, яке передбачало узгодження змісту професійного навчання з реально затребуваними професійними знаннями, вміннями, навичками робітника на робочому місці; прогностичність змісту професійної підготовки майбутнього кваліфікованого робітника аграрної галузі; інтеграцію предметів засобами проектної технології навчання (практико-орієнтовані проекти «Індустріальна технологія вирощування та збирання озимої пшениці», «Інтенсивна технологія вирощування та збирання картоплі», «Технологія вирощування та збирання цукрового буряка» тощо); внесення регіонального компонента до програм предметів професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки; застосування контекстного навчання, при якому теоретичні форми оволодіння професійною діяльністю планомірно замінюються навчально-професійними (ділові ігри, практичні й лабораторні заняття), перманентно досягаючи провідної мети: випускник аграрного ЗП(ПТ)О має професійно виконувати виробничі завдання вже з перших днів роботи за фахом; застосування засобів проблемного навчання (проблемні лекції, проблемні уроки, навчально-виробничі завдання з елементами проблемності, дидактичний кейс проблемних ситуацій з навчальних дисциплін «Агротехнологія», «Сільськогосподарські машини»).

Реалізація третьої педагогічної умови – забезпечення творчо-рефлексивного стилю діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ЗП(ПТ)О – передбачала підготовку та ведення учнями «Щоденника успіху»; планування «Щаблів професійного зростання»).

Контрольний етап експериментальної роботи в експериментальній та контрольній групах проводилась за ідентичною методикою, а результативність виявлялась шляхом порівняння експериментальних даних із застосуванням попередньо обґрунтованих критеріїв, показників та рівнів. Доведено, що у визначенні результатів впливу педагогічних умов на формування професійного

інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва у ЗП(ПТ)О аграрного профілю доцільно використовувати поняття «ефективність», яке стосовно предмета дослідження розуміємо як наслідок дій педагогів, спрямованих на формування професійного інтересу, з метою прогресивних змін у ставленні учнів до майбутньої професійної діяльності.

Для того, щоб отримати статистично достовірні результати, формувальний експеримент проводився у ЗП(ПТ)О, де виокремлювалися дві групи – одна експериментальна, одна контрольна.

На аналітичному етапі формувального експерименту викладачі- експерти, користуючись авторськими інструктивними матеріалами (експертний лист) щодо визначення рівня сформованості професійного інтересу, виконали рівневу диференціацію учнів досліджуваних груп. Зауважимо, що кожний експерт проводив навчальні заняття з учнями досліджуваних груп, добре знав їх пізнавальні та професійні можливості й наміри, отже, за відповідними показниками-індикаторами міг оцінитисформованість професійного інтересу учня.

Наприкінці формувального експерименту засобами експертної оцінки знову було проведено рівневу диференціацію учнів досліджуваних груп за виділеними параметрами. Для прикладу наведемо дані такої експертної оцінки для групи в перебігу експерименту (додаток Б).

Користуючись даними експертного визначення рівнів сформованості професійного інтересу учнів досліджуваних груп, подамо підсумкову таблицю отриманих даних щодо рівневої диференціації респондентів контрольної і експериментальної груп (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Зведені дані розподілу учнів експериментальної і контрольної груп за рівнями сформованості професійного інтересу на початку і в кінці формувального експерименту

Група	Заміри	Рівні сформованості професійного інтересу		
		Низький	Середній	Високий
Експ.	1	16/66,7	6/25,0	2/8,3
	2	7/29,2	12/50,0	5/20,8
Контр.	1	20/32,0	7/24,1	2/6,9
	2	17/58,7	9/31,0	3/10,3

Аналізуючи таблицю 3.5, можемо констатувати, що наприкінці

формування експерименту відбулися суттєві зміни у рівневих розподілах учнів експериментальних груп. Проте, щоб зробити статистично достовірні висновки, необхідно порівняти розподіли досліджуваних груп за рівнями сформованості професійного інтересу учнів на початку і в кінці експерименту за певними статистичними критеріями.

У зв'язку з тим, що для вимірювання досліджуваного феномену ми користувалися порядковою шкалою, маємо підстави для застосування критерію Пірсона (χ^2) [23, с. 300]. Варто зазначити, що вибірки учнів випадкові, властивість, що вимірюється (рівень сформованості професійного інтересу), має неперервний характер і набуває трьох значень: низького, середнього, високого, жодна з абсолютних частот, визначених на основі експериментальних даних, більша 5. Таким чином, при загальній вибірці 53 учнів вимоги до застосування критерію χ^2 витримано.

Зіставлялися розподіли учнів на початку і в кінці експерименту (контрольна група, експериментальна група). При цьому визначався ступінь розходження між емпіричними частотами, який би спостерігався у випадку збігу цих емпіричних розподілів. Чим більше розходження між розподілами, тим більшим є емпіричне значення χ^2 .

Статистичні гіпотези були сформульовані таким чином:

- емпіричні розподіли учнів експериментальних груп за рівнями професійного інтересу на початку і в кінці експерименту не відрізняються між собою (H_0);

- емпіричні розподіли учнів експериментальних груп за рівнями професійного інтересу на початку і в кінці експерименту відрізняються (H_1).

За правилами застосування критерію Пірсона при виконанні нерівності $\chi^2_{емп} < \chi^2_{кр}$. маємо всі підстави стверджувати, що розподіли учнів досліджуваних груп за рівнями сформованості професійного інтересу практично не відрізняються між собою. При цьому приймається нульова гіпотеза H_0 . Натомість, якщо емпіричне значення критерію $\chi^2_{емп}$ більше за його критичне значення $\chi^2_{кр}$, нульова гіпотеза H_0 відхиляється і приймається альтернативна гіпотеза H_1 [23; 90].

Насамперед маємо визначити, чи відрізняються розподіли учнів

експериментальних груп за рівнями сформованості професійного інтересу на початку і наприкінці формувального експерименту.

Емпіричне значення критерію Пірсона $\chi^2_{емп} = 36,818$, а критичне $\chi^2_{кр} = 5,991$. Таким чином, виконується нерівність, $\chi^2_{емп} > \chi^2_{кр}$ ($36,818 > 5,991$). Можливість помилки висновку не більше 1 % (рівень значущості $p = 0,01$). Отже, отримані результати дають достатні підстави для відхилення гіпотези H_0 . Інакше кажучи, маємо прийняти альтернативну гіпотезу H_1 про те, що емпіричні розподіли учнів експериментальної групи за рівнем сформованості професійного інтересу на початку і наприкінці експерименту суттєво відрізняються.

Контрольна група після експерименту і до експерименту має показники, що $\chi^2_{емп.} = 2,453$, а $\chi^2_{кр.} = 5,991$ на рівні значущості $p < 0,05$. Можемо стверджувати, що виконується нерівність $\chi^2_{емп} < \chi^2_{кр}$. [23].

Таким чином, проведені розрахунки дають підстави з імовірністю 95 % стверджувати, що емпіричні розподіли учнів контрольних груп на початку і наприкінці експерименту практично не змінилися. Варто підкреслити, що можемо підтвердити статистично значущі висновки про розподіли учнів контрольного і експериментального масивів на початку формувального експерименту не відрізняються між собою. Так, експериментальна і контрольна групи до експерименту мають $\chi^2_{емп.} = 0,041$, а $\chi^2_{кр.} = 5,991$ на рівні значущості $p < 0,05$. Отже, виконується нерівність $\chi^2_{емп} < \chi^2_{кр}$. Іншими словами, з ймовірністю 95 % можемо стверджувати: на початку експерименту контрольні й експериментальні групи за ознакою «рівень професійного інтересу учнів» не відрізнялися.

Результати формувального експерименту, унаочнені на рис. 3.2, дали змогу зробити висновок щодо суттєвих переваг показників учнів експериментальної групи порівняно з контрольною групою.

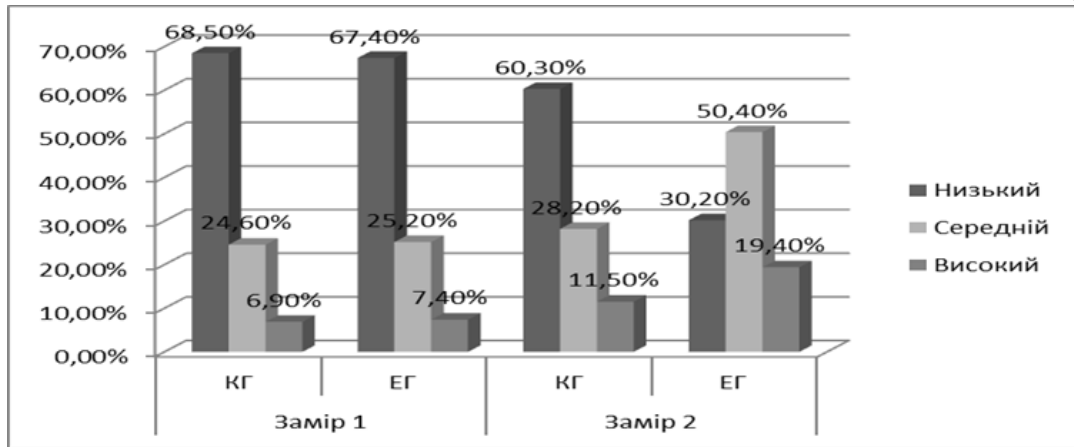

Рис. 3.2. Зіставлення рівнів сформованості професійного інтересу в учнів досліджуваних груп на початку та після навчального етапу педагогічного експерименту

З гістограми результатів оцінювання рівнів сформованості професійного інтересу в учнів досліджуваних груп на початку і в кінці експерименту видно, що крива, яка характеризує розподіли експериментальної групи, наприкінці експерименту суттєво відрізняється від інших кривих. Цей факт пояснюється тим, що на завершальному етапі експерименту частка учнів експериментального масиву, що демонструвала високий рівень сформованості професійного інтересу, зросла на 11,98 %. Натомість на 37,18 % зменшилася частка учнів з низьким рівнем сформованості професійного інтересу. Показово, що на 25,20 % збільшилася частка респондентів, рівень професійного інтересу яких експерти визначили як середній.

Таблиця 3.6

Розподіл учнів експериментальної і контрольної груп за рівнями сформованості професійного інтересу на початку та в кінці експерименту, %

Заміри	Групи	Рівні сформованості професійного інтересу		
		Низький	Середній	Високий
1.	Контрольна	68,47	24,61	6,92
	Експериментальна	67,41	25,18	7,41
2.	Контрольна	60,31	28,24	11,45
	Експериментальна	30,23	50,38	19,39
Приріст	Контрольна	- 8,16	+ 3,63	+ 4,53
	Експериментальна	- 37,18	+ 25,20	+ 11,98

У КГ також відбулися певні рівневі зрушення, проте несуттєві. Зокрема, на 8,16 % зменшилася частка осіб з низьким рівнем сформованості професійного інтересу та на 4,53 % збільшилася частка учнів, що демонстрували високий рівень професійного інтересу.

Як показали результати дослідження, навчальні досягнення учнів

експериментальної групи за результатами поточного та підсумкового видів контролю були значно вищими порівняно з результатами навчання учнів контрольного масиву. На контрольних заходах, в перебігу лабораторно-практичних робіт із загальнотехнічних предметів, учні переважно вільно оперували необхідними технічними термінами, ґрунтовно володіли практичними вміннями роботи з технічними об'єктами.

Аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що пропоновані педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва у ЗП(ПТ)О є ефективними, отже, доцільним є впровадження їх у навчально-виробничий процес підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

ВИСНОВКИ

1. Вивчення стану досліджуваної проблеми довело, що в теоретичних джерелах значна увага приділяється філософським, психологічним та педагогічним аспектам вивчення феномену «професійний інтерес» та висвітленню окремих підходів, пов'язаних з їх становленням та розвитком у процесі здобуття молоддю професійно-технічної освіти. Встановлено, що діяльність професійно-технічних закладів освіти аграрного профілю причинно зумовлена потребами аграрно-промислового комплексу у кваліфікованих робітниках.

Виявлено, що формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва у ЗП(ПТ)О ґрунтується на багаторічному досвіді традиційної професійної підготовки, що нині трансформується з авторитарної (суб'єкт-об'єктної) на суб'єкт-суб'єктну модель.

З'ясовано, що особистість учня ЗП(ПТ)О є суб'єктом розвитку власних професійних якостей, а прогресивні зміни професійного інтересу особистості відбуваються у процесі навчально-виробничої діяльності та що професійний інтерес є специфічною характеристикою особистості, яка розкривається як суб'єктивно зумовлена, свідомо вмотивована активність.

2. У процесі аналізу літератури визначено зміст і структуру поняття «професійний інтерес майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва» та теоретично обґрунтовано поняття «формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва».

Встановлено, що професійний інтерес майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва передбачає вибіркову спрямованість особистості на оволодіння робітничою професією в аграрній галузі виробництва, яка позитивно позначається на процесі навчально-виробничої діяльності в професійно-технічному закладі освіти у сукупності всіх її компонентів.

Виокремлено такі важливі компоненти професійного інтересу учнів ЗП(ПТ)О: мотиваційний, когнітивно- діяльнісний, особистісно-рефлексивний.

Виявлено, що формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва полягає в якісній динаміці його компонентів. У цьому процесі учень ЗП(ПТ)О проявляє себе як суб'єкт професійної підготовки. Зміни професійного інтересу відбуваються у процесі вдосконалення мотиваційної складової навчально-виробничої діяльності, оволодіння теоретичними знаннями, професійними вміннями і навичками, здатністю об'єктивно оцінювати свої навчальні досягнення та прогнозувати

результат. Процес формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва передбачає цілеспрямовану організацію навчально-виробничої діяльності.

3. Визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва: забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виробничого процесу в контексті розвитку професійного інтересу трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва (врахування систематизації цілей діяльності суб'єктів навчально-виробничого процесу в контексті розвитку професійного інтересу); оновлення змісту професійної підготовки майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва (прогностичність змісту професійної підготовки майбутнього трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва, інтеграція змісту предметів, внесення регіонального компонента до програм предметів професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки); забезпечення особистісно-рефлексивного стилю діяльності учнів у навчально-виробничому процесі ЗП(ПТ)О (вибір способів взаємодії суб'єктів професійної підготовки у навчально-виробничому процесі ЗП(ПТ)О, активність яких зумовлена різними компонентами мотиваційної структури особистості; рефлексивна особливість професійної свідомості помітно впливає на продуктивний розвиток творчого потенціалу майбутнього кваліфікованого робітника і на активне залучення його до процесу повсякденної діяльності на всіх етапах професіоналізації).

Розроблено методику реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О, яка є складним динамічним процесом, що охоплює мету, завдання, наукові підходи, принципи, суб'єктів професійної підготовки, пропонувані педагогічні умови, зміст, форми, методи навчально-виробничої діяльності, критерії, показники, рівні та результат – сформованість професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва.

У цій методиці поряд з традиційними доцільно застосовувати професійно інтерактивні методи навчання (ділова гра, метод проектів, практично-орієнтовані проекти, прийоми створення проблемних ситуацій, проблемно-ігрові та навчально-професійні ситуації, «щаблі професійного зростання»).

4. Структурний аналіз професійного інтересу учнів ЗП(ПТ)О дав змогу визначити критерії та показники його сформованості: мотиваційний – ставлення

учнів ЗП(ПТ)О до опанування теоретичних дисциплін та практичної підготовки, когнітивно-діяльнісний – оволодіння змістом і вміннями майбутньої професійної діяльності, особистісно-рефлексивний – здатність до самооцінювання, самоконтролю та самокорекції навчально-виробничої діяльності.

Обґрунтовано доцільність рівнів сформованості професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі: високого (стійкі пізнавальні інтереси, постійно активна навчально-виробнича діяльність; об'єктивне самооцінювання проміжних та кінцевих результатів навчально-виробничої діяльності), середнього (нестійкі пізнавальні інтереси, ситуативна активність у навчально-виробничій діяльності; не завжди об'єктивне самооцінювання проміжних та кінцевих результатів навчально-виробничої діяльності) та низького (несформовані пізнавальні інтереси, низька активність у навчально-виробничій діяльності; учень не може об'єктивно оцінювати проміжні та кінцеві результати власної навчально-виробничої діяльності).

5. Пропоновані педагогічні умови формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О аграрного профілю виявились ефективними, оскільки результати педагогічного експерименту засвідчили позитивну динаміку сформованості професійного інтересу учнів ЕГ у порівнянні з КГ. Зокрема, за всіма критеріями сформованості професійного інтересу в майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі ЕГ у порівнянні з КГ результати суттєво покращилися завдяки вивченню спеціальних дисциплін.

Запропонована методика реалізації педагогічних умов формування професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва у ЗП(ПТ)О є загальнодидактичною й може бути використана в професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників інших спеціальностей із урахуванням їх специфіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агапова М. Б. Формування професійних інтересів учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед наук : 13.00.04 / М. Б. Агапова ; Житомир. держ. у-нт ім. І. Франка. – Житомир, 2008. – 18 с.
2. Артюшина М. В. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін. ; за заг. ред. М. В. Артюшиної. Київ. : КНЕУ, 2008. 336 с.
3. Бадер В. І. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського у формуванні соціокультурної і комунікативної компетентності молодших школярів. Рідна школа: щомісячний наук.-пед. журнал. 2012. № 7. С. 29-34.
4. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В. Ю. Биков. Київ : Атіка, 2008. 684 с.
5. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Надія Михайлівна Бібік ; Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 1998. 372 с.
6. Буцик І. М. Методичні засади продуктивного навчання з курсу «Сільськогосподарські машини» у вищих аграрних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ігор Михайлович Буцик ; Нац. аграрн. ун-т. Київ., 2005. 243 с.
7. Вовковінський М. І. Засоби підвищення педагогічної техніки викладача щодо профорієнтації учнів ПТНЗ. Молодь і ринок. 2011. № 2. С. 111–116.
8. Волкова Т. В. Інтеграція педагогічної та комп'ютерно- інформаційної підготовки майбутнього викладача спеціальних дисциплін професійно-технічного навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тетяна Василівна Волкова. Київ, 2007. 304 с.
10. Герлянд Т. М. Компетентнісний підхід у сучасній професійно-технічній освіті. Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти. Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2011. С. 25 – 26.

11. Головка Л. Л. Формування досвіду самостійної діяльності студентів вищої сільськогосподарської школи : автореф. дис канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. В. Головка ; Ін-т педагогіки АПН України. Київ., 2000. 20 с.

12. Гоменюк Д. В. Педагогічні умови підготовки кваліфікованого робітника для автосервісу у професійно-технічних навчальних закладах / автореф.дис. ... канд. пед. наук 13.00.04 / Д. В. Гоменюк ; НАПН України; Ін- т пед. освіти і освіти дорослих. Київ., 2014. 21 с.

14. Дубініна О. В. Психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності у майбутніх автослюсарів в центрах професійно- технічної освіти Проблеми трудової та професійної підготовки : зб. наук. пр. НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. № 13 : Київ, 2011. Вип. 17. С. 32-40.

15. Дудка Г. Я. Комплексний підхід до моделювання змісту фундаментальної математичної освіти у професійній підготовці економістів URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2009_5/dutka.pdf. – Назва з екрана.

17. Закатнов Д. О. Психолого-педагогічне забезпечення підготовки учнівської молоді до вибору кар'єри у процесі ПТО. Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи : наук.-метод. зб. Харків., 2009. Вип. 6. С. 180-184.

18. Заскалета С. Г. Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів сільськогосподарського інституту (на матеріалі вивчення іноземних мов) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / С. Г. Заскалета ; Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2000. 20 с.

20. Кашук О. Б. Дидактичні умови формування технічних здібностей майбутніх інженерів-аграрників. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2011. № 20 (231), ч. II. С. 153-166.

21. Кудикіна Н. В. Навчально-виробнича діяльність інженерно-педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів: структурний аналіз на засадах системно-діяльнісного підходу. Освітнянські обрії: реалії та перспективи : збірник наукових праць.. Київ. : ПТО, 2007. № 1 (1). С. 272-276.

22. Курок В. П. Інженерна підготовка майбутніх учителів трудового навчання: теорія і практика : монографія. Глух. нац. пед. ун-т ім. Олександра Довженка. Глухів : РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2012. 376 с.

24. Лодатко Є. О. Професійно-педагогічна підготовка викладача вищої школи в умовах освітніх змін: соціокультурний аспект. Вісник Львівського університету: Серія педагогічна. Вип. 25. Ч. 3. Львів : Видавництво ЛНУ, 2009. С. 3-10 URL: www.nbu.gov.ua/portal/Natural/VLNU/Ped/2009_25-/01_Lodatko.pdf.

25. Лозовецька В. Т. Теоретико-методичні основи професійного навчання молодшого спеціаліста сільськогосподарського профілю : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Валентина Терентіївна Лозовецька ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. Київ., 2002. 572 с.

26. Лузан П. Г. Теоретичні і методичні основи формування навчально-пізнавальної активності студентів у вищих аграрних закладах освіти : дис. ...докт. пед. наук : 13.00.04 / Петро Григорович Лузан ; Нац. аграрн. ун-т. Київ, 2004. 498 с.

27. Лук'яненко Г. І. Педагогічне проектування інтегрованих навчальних курсів. Освітнянські обрії: реалії та перспективи : зб. наук. Праць. ІІТО АПНУ. Київ, 2007. Вип. 3. С. 11-15.

28. Лук'янова Л. Б. Основоположні принципи андрагогічної моделі навчання. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Київ. : Вінниця : ТОВ фірма "Планер", 2010. Вип. 2. С. 119-125.

29. Манько В. М. Методичні засади контролю навчальних досягнень майбутніх кваліфікованих робітників. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти. Професійна педагогіка. Київ. : Вид-во ІІТО України, 2011. Вип. 2. С. 62-68.

30. Манько В. М. Обґрунтування педагогічної системи підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. Вища освіта України. 2011. № 3. Додаток 1. Тем. випуск "Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології". Т. 1. С. 113-122.

31. Манько В. М. Ступенева підготовка інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва: монографія Київ. : Наук.-метод. центр аграрн. освіти, 2005. 506 с.

32. Марковська О. Є. Принципи структурування та відбору змісту професійно-практичної підготовки майбутніх інженерів-педагогів машинобудівного профілю. Бердянськ, 2010. Вип. 2. С. 176-180.

33. Мельник О. В. Підготовка старшокласників до самостійного вибору майбутньої професії в процесі профільного трудового навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Олександр Васильович Мельник ; Ін-т проблем виховання. – Київ., 2003. 210 с.

34. Мельник С. І. Підготовка кадрів для АПК. Проф.-техн. освіта. 2011. № 4. С. 13-15.

35. Михнюк М. І. Рефлексія як чинник розвитку професійної компетентності фахівця. Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи : наук.-метод. зб. Київ; Сімферопіль, 2009. Вип. 5. С. 57-59.

36. Михнюк М. І. Розвиток методичної компетенції як складової професійно-педагогічної компетентності інженера-педагога. Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи : наук.-метод. зб. Київ., Сімферопіль, 2010. Вип. 1. С. 123-128.

37. Ничкало Н. Г. Науково-методичне забезпечення – ключова умова розвитку системи. Професійно-технічна освіта. 2006. № 2. С. 12-13.

38. Пасічник Н. О. Формування інтересу старшокласників до підприємницької діяльності у процесі вивчення предметів соціально- економічного циклу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Наталя Олексіївна Пасічник ; Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кіровоград, 2000. 205 с.

39. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Пед. думка, 2001. 514 с.

40. Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах: наказ МОН України № 419 від 30.05.2006 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0711-06>.

41. Про затвердження Державного переліку з підготовки кваліфікованих робітників у ПТНЗ : постанова Кабінету Міністрів № 1117 від 09. 2007 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1117-2007-п>. – Назва з екрана.

42. Про затвердження Положення про професійно-технічний навчальний заклад : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.1998 р. № 1240 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 783 (783-2010-п) від 27.08.2010 р.) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1240-98-%D0%BF>.

43. Професійна освіта: словник : навч. посіб. за ред. Н. Г. Ничкало. Київ. : Вища шк., 2000. 380 с.
44. Радкевич В. О. Дидактичні підходи до відбору і структурування змісту професійно-технічної освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ. Вінниця, 2010. С. 71-77.
46. Романенко Л. В. Використання інтерактивного навчання у професійній підготовці учнів професійно-технічних навчальних закладів. Молодь і ринок. 2011. № 6. С. 123-125.
47. Романенко Л. В. Організація навчально-виховного середовища професійно-технічного навчального закладу як умова формування професійного інтересу учнів. Педагогіка та психологія : наук. вісн. Чернівці, 2011. Вип. 543. С. 131-138.
48. Рудишин С. Д. Теоретико-методичні засади біологічної складової підготовки еколога у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Сергій Дмитрович Рудишин ; Ін-т педагогіки НАПН України. Київ, 2010. 41 с.
49. Савченко І. М. Сучасні проблеми вдосконалення змісту освіти в аспекті підвищення мобільності випускників ПТНЗ. Формування професійної мобільності кваліфікованих робітників у ПТНЗ : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Дніпропетровськ, 20-22 травня 2010 р.) Відповід. за випуск Л. Л. Сушенцева. Київ. : Тонар, 2010. 178 с.
50. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ. : Академвидав, 2005. 360 с.
51. Самойленко Н. Ю. Модель методичної компетентності майстра виробничого навчання РВВ ГНПУ ім. О. Довженка ; уклад. Нестерова Л. В. 2011. вип. 3. 164 с.
52. Свистун В. І. Підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі до управлінської діяльності : монографія / Валентина Іванівна Свистун. Київ. : Наук.-метод. центр. аграрн. освіти, 2006. 343 с.

53. Семенов О. М. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки) : монографія / О. М. Семенов ; за ред. Л. І. Мацько. Київ. : Педагогічна думка, 2007. 272 с.

54. Синявський В. В. До питання підвищення ефективності професійного навчання. Андрагогіка в професійному навчанні безробітних. Мат. наукового семінару. Київ. : ПК ДСЗУ, 2012. С. 152-163.

55. Стешенко В. В. Модернізація змісту професійної підготовки майбутнього вчителя технологій: обґрунтування напрямів і підходів / В. І. Бондаренко, В. В. Стешенко. Рідна школа. 2014. № 3. С. 67-70.

56. Стешенко В. В. Науково-дослідна робота студентів у наукових гуртках як складова фахової підготовки майбутнього вчителя трудового навчання / В. В. Стешенко, В. М. Нестеренко, Б. В. Стешенко. ; Проблеми трудової і професійної підготовки : наук.-метод. зб. В 4 т. Слов'янськ : СДПУ, 2012. Вип. 17. Т. 4 (спецвипуск). С. 26-31.

57. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / Василь Олександрович Сухомлинський. Київ. : Рад. шк., 1976. Т. 2. 670 с.

58. Сушенцева Л. Л. Технологія постановки цілей в навчальному процесі. Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі : зб. наук. пр. Кривий Ріг, 2008. Вип. 5. С. 240-245.

59. Глумачний словник української мови: понад 12500 статей (близько 40000 слів) / за ред. В. С. Калашника. 2-ге вид., випр. і доп. Харків. : Прапор, 2005. 992 с.

60. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. – Київ. : Абрис, 2002. 742 с.

61. Юденкова О. П. Організаційно-інформаційна підтримка інноваційних процесів в освіті : метод. рек. / О. П. Юденкова, Т. В. Волкова, І. М. Савченко. Київ. : ПТО, 2010. 72 с.

62. Юртаєва О. О. Розвиток професійно-педагогічної компетентності майстрів виробничого навчання будівельного профілю в системі післядипломної педагогічної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук :13.00.04 / О. О. Юртаєва ; НАПН України ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Київ., 2011. 20 с.

63. Ягупов В. Управлінський аспект модернізації професійно-технічної освіти України. Теорія і методика професійної освіти. 2013. Вип. 2. Режим доступу: <http://www.tmpe.profua.info/images/docs/2/11yagteu.pdf>
64. Havighurst R. J. Developmental Tasks and education / Havighurst R. J. – N.Y., 1967. 736 p.
65. Żurek, M. Optymalizacja doradztwa zawodowego w szkolnictwie wyższym : Pedagogika pracy. Labour pedagogy / Instytut Technologii Eksploatacji. – Radom, 2009. S. 172-183.

ДОДАТКИ

Додаток А

для оцінювання сформованості професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва у ЗП(ПТ)О аграрного профілю

А. Офіційні дані:

Назва професійно-технічного закладу..... Група..., рік навчання.....

Напрямок підготовки....., професія.....

ПІБ учня..... Стать, вік.....

Анкета для учнів

1. Чи маєте Ви уявлення про те, ким станете в майбутньому?

- а) так;
- б) так, але не зовсім чітко;
- в) ще не замислювався над цим; г)

вагаюсь відповісти.

2. Чим обрана професія вас більш за все приваблює?

- а) пов'язана з природою ;
- б) пов'язана з технікою;
- в) пов'язана із роботою з людьми ;
- г) пов'язана з новітніми технологіями у рослинництві та тваринництві; д) пов'язана з новою сільськогосподарською технікою;
- е) пов'язана з грошима.

3. Чи володієте Ви знаннями про обрану професію?

- а) досконало володію знаннями про цю професію;
- б) володію знаннями в цілому;
- в) недостатньо володію знаннями;
- г) не володію відомостями про професію.

4. Коли Вами була обрана майбутня професія?

- а) до навчання в школі;
- б) під час навчання в школі;
- в) остаточно не обрана.

5. Чи були зміни у Вашому виборі?

- а) так;

б) ні.

6. З яких причин Ви змінювали вибір професії? _____ .

7. Які вимоги, на вашу думку, обрана Вами професія висуває до людини?

а) необхідні певні знання, вміння і навички;

б) необхідні загальні якості особистості;

в) необхідні спеціальні якості особистості.

8. Перелічіть, знання яких навчальних предметів необхідні для успішного оволодіння професією, яку Ви обрали? _____

9. Що вплинуло або було визначальним під час вибору Вашої майбутньої трудової діяльності?

а) батьки;

б) бесіди, уроки, які проводять у школі;

в) знайомі, друзі;

г) засоби масової інформації;

д) щось інше (напишіть, що саме) _____ .

10. Що Вас приваблює в майбутній професії?

а) можливість приносити користь суспільству;

б) цікава та змістовна робота;

в) можливість творчої діяльності;

г) престижність професії;

д) матеріальна забезпеченість;

е) щось інше _____ .

11. Чи знаєте Ви, де можна продовжити освіту за обраною спеціальністю?

12. Чи знаєте Ви близькі, споріднені професії щодо вибраної Вами спеціальності? Якщо знаєте, назвіть деякі з них. _____ .

13. На уроках з яких предметів педагоги розповідають про обрану професію?

_____ .

14. Чи маєте Ви бажання та можливості поглибити свої професійні знання?

а) так;

б) ні;

в) інша відповідь _____ .

15. З яких джерел Ви отримуєте знання про новини, події у Вашій професії?

- а) під час навчання в ПТНЗ;
- б) від батьків;
- в) з Internet-джерел;
- г) під час перегляду телепередач, ; д)
від друзів, знайомих;
- е) у мене таких знань немає.

16. Чи допомагають Ваші батьки розібратися Вам у професійних питаннях?

- а) так;
- б) ні;
- в) інколи;
- г) інша відповідь _____ .

17. Як навчання в ПТНЗ допомагає Вам готуватися до майбутньої професійної діяльності?

- а) надає необхідні знання;
- б) дозволяє виявити необхідні індивідуально-психологічні якості (дисциплінованість, організованість, діловитість, власна мотивація, активнадіяльність та ін.);
- в) навчальний процес недостатньо впливає на мою майбутню професійну діяльність.

18. При вивченні яких навчальних дисциплін Ви знайомились з елементами підприємницької діяльності? _____ .

19. Якою мірою Вас цікавить інформація про професійну діяльність?

- а) дуже цікавить;
- б) цікавить;
- в) не цікавить;
- г) вагаюсь відповісти.

20. Що заважає розвиватися Вашому інтересу щодо вивчення питань, пов'язаних із професійною діяльністю?

- а) відсутність необхідного професійної спрямованості загальноосвітніх, загальнотехічних предметів;
- б) відсутність потрібної літератури;
- в) відірваність знань, які отримую в ПТНЗ, від реального життя; г)
мене професійна діяльність взагалі не цікавить;

д) інше _____ .

22. Чи хотіли б Ви ознайомитись з елементами підприємництва в процесі вивчення шкільних предметів?

- а) так;
- б) ні;
- в) інша відповідь.

23. Напишіть декілька термінів та понять, пов'язаних з Вашою професійною діяльністю _____ .

24. Як Ви вважаєте, ким є виробник сільськогосподарської продукції:

- а) спекулянт, єдина мета якого збільшення власного прибутку;
- б) ініціативна, цілеспрямована людина, яка вирощує нову продукцію; в) людина, яка заробляє великі гроші за рахунок напруженої праці; г) інша відповідь _____ .

25. Чи збираєтесь Ви в майбутньому займатися професійною діяльністю за обраною професією?

- а) так;
- б) так, але ще вагаюсь; в) скоріш за все ні;
- г) ні;
- д) інша відповідь _____ .

26. Які ще професії аграрної галузі виробництва Ви знаєте?

_____ .

27. Чи потрібні Вам знання про підприємницьку діяльність у сільськогосподарському виробництві?

- а) дуже потрібні; б) потрібні;
- в) потрібні лише частково; г) не потрібні;
- д) вагаюсь відповісти.

28. Як Ви вважаєте, чи престижною є професійна діяльність за обраною професією ?

- а) так;
- б) ні;
- в) інша відповідь _____ .

29. Що сприяло появі у Вас інтересу до професійної діяльності?

- а) вивчення навчальних дисциплін;
- б) засоби масової інформації; в) вплив батьків;
- г) інформація друзів, знайомих;
- д) інша відповідь.

30. Як Ви гадаєте, які психологічні якості необхідні сучасному кваліфікованому робітнику?

- а) вмотивованість, цілеспрямованість;
- б) ділова наполегливість, ініціативність, комунікативні здібності; в) активність, творчість;
- г) вміння робити самооцінювання своєї діяльності; д) інше _____.

31. Чи намагаєтесь Ви оволодіти знаннями, навичками та якостями, необхідними кваліфікованому робітнику?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю, які знання та якості необхідні.

32. Наскільки у Вас розвинені такі якості (оцініть кожен за п'ятибальною шкалою, максимальна оцінка – 5)?

- а) працьовитість; б) ініціативність;
- в) відповідальність; г) організованість;
- д) комунікативні здібності; е) організаторські здібності; ж) дисциплінованість;
- з) схильність до швидкого реагування на події, ситуації.

33. Чому Ви плануєте займатися професійною діяльністю за обраною професією?

- а) тому що ця діяльність сприяє вирішенню багатьох економічних проблем суспільства;

- б) професія дозволяє найповніше реалізовувати власні здібності;
- в) ця діяльність дає великі можливості для творчої самореалізації, дозволяє бути оригінальним у роботі;
- г) професійна діяльність у сільськогосподарському виробництві дозволяє забезпечити себе матеріально;
- д) цей вид діяльності вважається престижним серед друзів і знайомих; е)
- інше _____ .

34. Чи знайомитесь Ви з новинами технологій та техніки в аграрній галузі?

- а) так;
- б) іноді; в) ні.

35. Чи цікавить Вас інформація про високотехнологічне виробництво в аграрній галузі?

- а) так; б) іноді; в) ні.

36. Чи стежите Ви за змінами цін на різні сільськогосподарські товари?

- а) так;
- б) іноді; в) ні.

39. Чи любите Ви давати поради щодо кращих умов вирощування сільськогосподарської продукції?

- а) так;
- б) ні.

37. Чи надавали Ви коли-небудь платні послуги у технічному обслуговуванні сільськогосподарської техніки ?

- а) надаю постійно;
- б) надаю досить часто (3 – 4 рази на місяць); в) іноколи надаю;
- г) ніколи.

38. Чи надавали Ви професійні послуги з метою отримання прибутку (перепродаж с/г продукції, надання консультацій, послуги з обслуговування техніки та ін.)?

- а) так;
- б) ні.

39. Чи залучають Вас батьки до планування доходів і витрат в родині (вирощування с/г продукції, її перероблення, збереження, реалізація)?

а) часто;б) іноді; в) рідко;г) ні;

д) мене це не цікавить.

40. Чи пов'язуєте Ви свою професійну діяльність із сімейний бюджетом (з метою його поповнення або раціональнішого використання)?

а) так;

б) ні.

41. Чи можете Ви назвати когось із відомих українських аграріїв?

а) так;

б) ні.

42. Чи подобається Вам бути в центрі уваги товаришів, професіоналів?

а) так;

б) ні.

43. Чи прагнете Ви до того, щоб ваші друзі поділяли ваші інтереси?

а) так;

б) іноді;в) ні.

44. Чи збігається Ваша самооцінка з тим, як Вас оцінюють знайомі?

а) так;

б) в основному збігається;в) ні;

г) я вважаю, що мене недооцінюють.

45. Чи подобається Вам колективна діяльність, чи любите Ви організовувати різні заходи, пов'язані з пізнавально-професійною діяльністю?

а) так;

б) інколи; в)

ні.

Інструктивний лист

для оцінювання сформованості професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва у ЗП(ПТ)О аграрного профілю

А. Офіційні дані експерта:

ПІБ _____, освіта _____, кваліфікаційний рівень _____,

спеціальність _____, посада _____, стаж роботи _____.

Б. Експертна оцінка

для оцінювання сформованості професійного інтересу майбутніх трактористів-машиністів с.-г. виробництва у ЗП(ПТ)О аграрного профілю

№	Критерії та показники професійного інтересу	Низький рівень (бали)				Середній рівень (бали)				Високий рівень (бали)			
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.	Мотиваційний критерій												
1.1	Усвідомлення мотивів вибору майбутньої професії												
1.2	Пізнавальні інтереси												
1.3	Установка на успішну професійну самореалізацію												
2.	Когнітивно-діяльнісний критерій												
2.1	Уявлення про майбутню професійну діяльність												
2.2	Пізнавальна діяльність												
2.3	Якість профес. знань, умінь, навичок												
3.	Особистісно-рефлексивний критерій												
3.1	Самооцінювання докладених зусиль та досягнень												
3.2	Прогнозування професійної самореалізації												
3.3	Загальна оцінка фахової підготовки												

Який рівень, на Вашу думку, сформованості професійного інтересу в учня? Чому?

Дата _____

Підпис експерта _____

Додаток Б

Таблиця Б.1

**Результати експертного оцінювання професійного інтересу учнів
експериментальної групи на початку формувального експерименту**

№ учня за списком	Експерти									Середня оцінка, X_i	Рівень сфор- мованості професійного інтересу
	Експерт 1			Експерт 2			Експерт 3				
	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр		
1	4	3	3	3	4	4	3	3	2	2,77	Низький
2	8	7	7	9	8	8	9	8	8	8,1	Високий
3	3	3	3	4	3	3	4	3	3	3,1	Середній
4	3	3	3	3	4	3	4	3	3	3,5	Низький
5	4	3	3	3	3	3	4	4	3	3,2	Низький
6	4	3	3	4	4	3	4	4	4	3,6	Низький
7	5	5	5	6	6	6	5	4	4	5,1	Середній
8	8	7	6	7	6	5	7	7	7	6,6	Середній
9	4	3	3	4	3	2	3	3	2	3,00	Низький
10	3	2	2	3	4	2	2	3	3	2,66	Низький
11	5	3	3	4	3	3	3	4	2	3,33	Низький
12	8	7	7	8	7	6	7	7	7	7,1	Середній
13	3	3	2	4	3	3	5	4	4	3,44	Низький
14	11	10	11	9	10	9	9	9	9	9,66	Високий
15	5	4	3	3	3	2	5	3	2	3,33	Низький
16	5	5	5	6	6	5	5	5	4	5,1	Середній
17	3	3	2	4	3	3	4	4	4	3,3	Низький
18	4	4	3	3	3	3	5	3	3	3,4	Низький
19	3	4	3	3	3	3	4	3	3	3,2	Низький
20	6	5	5	6	6	6	7	6	6	5,8	Середній
21	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3,0	Низький
22	5	4	3	5	3	3	4	3	3	3,6	Низький
23	8	10	9	10	10	11	9	10	11	9,77	Високий
24	4	3	3	4	3	3	5	4	4	3,6	Низький
25	4	4	4	4	4	3	3	4	3	3,6	Низький
26	5	4	3	4	4	3	5	4	3	3,8	Низький
27	8	6	6	7	6	5	8	8	8	6,88	Середній
28	4	3	3	4	3	3	4	4	4	3,5	Низький

Примітка: Км, Кд, Кр – оцінки респондентів за показниками відповідно до мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного критеріїв.

Таблиця Б.2

**Результати експертного оцінювання професійного інтересу учнів
експериментальної групи наприкінці формувального експерименту**

№ учня за списком	Експерти									Середня оцінка, X_i	Рівень сфор- мованості професійного інтересу
	Експерт 1			Експерт 2			Експерт 3				
	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр	Км	Кд	Кр		
1	5	6	4	6	5	4	6	5	4	5,0	Середній
2	11	11	11	10	10	10	11	10	9	10,3	Високий
3	6	6	5	5	5	5	6	5	4	5,2	Середній
4	6	6	4	7	6	6	8	6	6	6,1	Середній
5	4	3	3	4	3	3	4	4	4	3,5	Низький
6	6	6	5	5	4	4	5	6	5	5,1	Середній
7	8	7	6	8	6	6	8	7	6	6,8	Середній
8	4	3	3	4	4	3	3	3	3	3,3	Низький
9	3	4	3	4	3	3	3	4	3	3,3	Низький
10	4	3	3	3	3	3	4	4	3	3,6	Середній
11	7	7	6	7	6	6	7	7	6	6,5	Середній
12	8	7	5	7	7	5	7	6	5	6,3	Середній
13	10	10	9	11	10	10	10	11	10	10,1	Високий
14	7	6	5	7	6	6	7	6	6	6,2	Середній
15	4	3	3	3	3	3	4	4	3	3,6	Середній
16	4	3	3	3	3	3	4	4	3	3,2	Низький
17	11	10	10	10	10	9	10	10	8	9,7	Високий
18	9	9	8	9	9	9	10	10	9	9,1	Високий
19	6	6	5	6	5	5	6	6	5	5,5	Середній
20	3	3	3	4	3	3	4	4	4	3,4	Низький
21	5	4	3	4	3	3	4	3	3	3,5	Середній
22	5	3	3	4	3	3	3	4	2	3,3	Низький
23	9	9	9	8	9	8	10	11	11	9,3	Високий
24	4	3	3	3	2	2	4	3	2	2,8	Низький
25	9	8	7	7	7	7	8	7	6	7,3	Середній
26	3	3	3	2	3	2	3	2	2	2,5	Низький
27	3	2	2	3	4	2	2	3	3	2,6	Низький
28	8	7	7	7	6	6	7	7	7	6,8	Середній

Примітка: Км, Кд, Кр – оцінки респондентів за показниками відповідно до мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного критеріїв.